

HAM **Helsingin taidemuseon** **KOKOELMAPOLITIikka** **2024–2028**

Hyväksytty HAM Helsingin taidemuseosäätiö sr hallituksessa 13.5.2024

HAM

Helsingin taidemuseo

Kirjoittajat:

Arja Miller, museonjohtaja

Elina Leskelä, kokoelmapäällikkö

Taidekokoelmat, yksikkö: Leena Mattelmäki, kuraattori; Kati Nenonen, kuraattori; Hanna Nikander, erityisasiantuntija; Aki Pohjankyrö, kuraattori; Vilma Roine, kokoelmaregistraattori

Tekniikka ja konservointi: Mari Lenck, pääkonservaattori

Koordinointi: Tuija Kuutti, pääregistraattori

Taru Tappola, julkisen taiteen päällikkö

Julkinen taide -yksiköstä: Aleksandra Kiskonen, kuraattori; Paula Korte, kuraattori; Kristiina Ljokkoi, kuraattori; Polina Semenova, asiantuntija, julkisen taiteen konservaattori

Kati Kivinen, näyttelypäällikkö

Näyttelyt-yksiköstä: Heli Harni, kuraattori; Sanna Juntunen, kuraattori

Graafinen suunnittelu: Maria Appelberg

Kansi: Heini Aho *Ajatuksen huuhtomaa*, 2024. Kuva : Sonja Hyytiäinen / HAM

Kaikki kuvat ovat tekijänoikeuden suojaamia, ja niiden käyttö on kielletty ilman lupaa.

©HAM

5	TIIVISTELMÄ
	KOKOELMAPOLITIIKKA 2024–2028
8	JOHDANTO
9	Muutokset HAM Helsingin taidemuseon organisaatiossa 2017–2023
10	Tulevan kauden kokoelmapoliittiset tehtävät
12	HAMin strategiasta johdetut tavoitteet ja mittarit
16	1. HAMIN TEHTÄVÄ KUVATAITEEN ASiantuntijana
21	2. MISTÄ KOKOELMA KOOSTUU
21	Karttuva kokoelma
23	2.2. Julkisen taiteen kokoelma
24	2.3. Lahjoitus- ja deponointikokoelmat
25	2.4. Kokoelmasiirrot
26	2.5. Arkistokokoelma ja toiminnan arkisto
29	3. MITEN KOKOELMA KARTTUU
29	Hankinnat kaupungin taidekokoelmaan
31	Kartuntamenetelmät
34	Hankintalinjaukset
38	4. MITEN KOKOELMAA SÄILYTETÄÄN JA HOIDETAAN
39	Säilyttäminen, konservointi ja ylläpito
41	Teosturvallisuus
43	Kokoelmapoistot
47	5. KOKOELMAN SAAVUTETTAVUUS JA KÄYTTÖ
47	Näyttelyt
48	Taide julkisessa tilassa
48	5.2.1. Julkinen taide
49	5.2.2. Kokoelmateosten tallettaminen kaupungin tiloihin
51	Julkaisut
52	Kokoelma verkossa
55	6. KOKOELMAPALVELUT
55	6.1. Talletukset
56	6.2. Lainat
57	6.3. Kuvapyynnot ja kuvausluvut
57	6.4. Luvat tempauksiin julkisen taiteen teoksilla
58	6.5. Alueellinen vastuumuseotehtävä
59	7. KOKOELMAHALLINTA
61	7.1. Kuvallinen tallennus
63	8. KOKOELMAN HISTORIA
65	LIITTEET:
	Sopimukset liittyen säätiöimiseen ja kokoelmiin sekä prosenttiperiaatteeseen

TIIVISTELMÄ

KOKOELMAPOLITIikka 2024–2028

TÄMÄ KOKOELMAPOLITIikka käsittelee HAM Helsingin taidemuseon kokoelmien painopisteitä, suunnitelmia ja tavoitteita sekä määrittää niihin liittyvät mittarit. Kokoelmapolitiikka on tehty vuosiksi 2024–2028.

HAM Helsingin taidemuseosäätiö sr. aloitti toimintansa säätiönä 1.1.2023. Säätiön ydintehtävä on huolehtia kaupungin taidekokoelman turvallisesta säilyttämisestä, ylläpidosta ja kartuttamisesta sekä sen käytöstä, esittämisestä ja sijoittelusta kaupungin eri kohteisiin. Säätiö myös kartuttaa kaupungin korkeatasoista taidekokoelmaa, avaa sitä yleisöille ja toimii asiantuntijana kaupungin prosenttiperiaate- ja lahjoitushankkeissa.

HAMin missio on olla helsinkiläisten oma taidemuseo, joka maksimoi taiteen läsnäoloa Helsingissä. HAMin visio on tehdä Helsingistä Pohjois-Euroopan vetovoimaisinta kuva- taidekaupunkia inspiroimalla ja yhdistämällä ihmisiä taiteen äärellä. HAM määrittelee toiminnalleen neljä merkittävää arvoa, jotka läpileikkaavat museon kaikkea toimintaa. Arvot ovat *taide*, *yleisölähtöisyys*, *kansainvälisyys* ja *vastuullisuus*. (johdantoluku)

HAMin toimintaa ohjaavat museolaki ja -asetukset, Helsingin kaupungin kaupunkistrategiset linjaukset, tekijänoikeuksiin liittyvä lainsäädäntö sekä museoalan eettiset säännöt. HAMin henkilökunta tekee monipuolista asiantuntijatyötä kaupungin taidekokoelman parissa ja toimii julkisen taiteen asiantuntijana ja kuraattorina kaupungin noudattaman prosenttiperiaatteen mukaisissa taidehankinnoissa. Yli 10 000 teosta käsittävän taidekokoelman kartuttamisen lisäksi kokoelmaa myös ylläpidetään seuraaville sukupolville, tehdään saavutettavaksi talletustoiminnalla kaupungin eri toimipisteisiin ja tehdään tunnetuksi lainaamalla teoksia kotimaisiin ja kansainvälisiin näyttelyihin. HAM vahvistaa yleisöjensä ymmärrystä taidekokoelmasta ja sen omistajuudesta. (Luku 1)

Taidemuseon hallinnoima kokoelma koostuu useasta erilisestä kokoelmasta, joista määrällisesti suurin on Karttuva kokoelma. Sitä täydennetään aktiivisesti ja määrätietoisesti pääosin ajankohtaisella nykyaikaisella ja siihen hankitaan vuosittain uusia taideteoksia taideostoihin kohdennetuilla määrärahoilla. Taidekokoelmaan kuuluu myös Suomen suurin, yli 500 teosta käsittävä julkisen taiteen kokoelma, jonka teokset ovat usein paikkasidonnaisia eli paikkaansa suunniteltuja.

Kaupungin taidekokoelma sai alkunsa 1800-luvulla, kun kaupunki alkoi hankkia ja siten myös kerätä taidekokoelmaa. Aluksi kokoelma koostui pääosin puistojen veistoksista ja maalauksista, joita hankittiin ripustettavaksi esimerkiksi kouluihin ja sairaaloihin. Kaupungin hankintojen lisäksi kokoelmiin kuuluu myös useita merkittäviä lahjoituskokoelmia, joista huomattavin on *Leonard ja Katariina Bäcksbackan kokoelma*. Lahjoitus vastaanotettiin vuonna 1976 ja on taidekokoelman perusta ja ydin. Lahjoituskokoelman esittelemiseksi kaupunki avasi Meilahden taidemuseon ja taidemuseon nimeksi virallistui Helsingin kaupungin taidemuseo. Myöhemmin kokoelmasta erotettiin omaksi kokoelmakseen *Ingjald Bäcksbackan ja Christina Bäcksbackan kokoelmat*, joista jälkimmäinen täydentyy edelleen lahjoituksilla. (Luku 2)

HAMin säätöimisen yhteydessä taidekokoelma jäi kaupungin omistukseen, siten että kaupunki deponoi sen HAM-säätiölle täysin hallintaoikeuksin. Helsingin kaupungin kuvataiteen asiantuntijana HAM määrittelee mitkä taideteokset ja taiteilijat tulevat osaksi kaupungin taidekokoelmaa ja miten kokoelmaa hoidetaan. Karttuvan kokoelman hankinnat valmistelee taidehankintaryhmä, jossa on asiantuntija HAMin jokaisesta yksiköstä. Taidemuseonjohtaja tekee hankintaesitykset kulttuurijohtajalle. Julkisen taiteen kokoelma karttuu pääsääntöisesti prosenttirahahankkeiden kautta, joissa HAM toimii asiantuntijana. Taidekokoelma karttuu myös lahjoitusten, deponointien ja kaupungin sisäisten taideteossiirtojen myötä. (Luku 3)

Taidekokoelman säilytyksestä ja sen hoidosta vastaavat siihen perehtyneet ammattilaiset ja toimintaa ohjaavat kansalliset ja kansainväliset kulttuuriomaisuuden suojelua koskevat lait, säädökset ja ohjeistukset. Kokoelmatyön keskiössä on pyrkimys säilyttää teoksen olomuoto mahdollisimman muuttumattomana mahdollisimman pitkään. Kokoelman säilyvyyttä edistetään muun muassa ennaltaehkäisevällä ja korjaavalla konservoinnilla, kokoelmateosten asianmukaisella dokumentoinnilla sekä

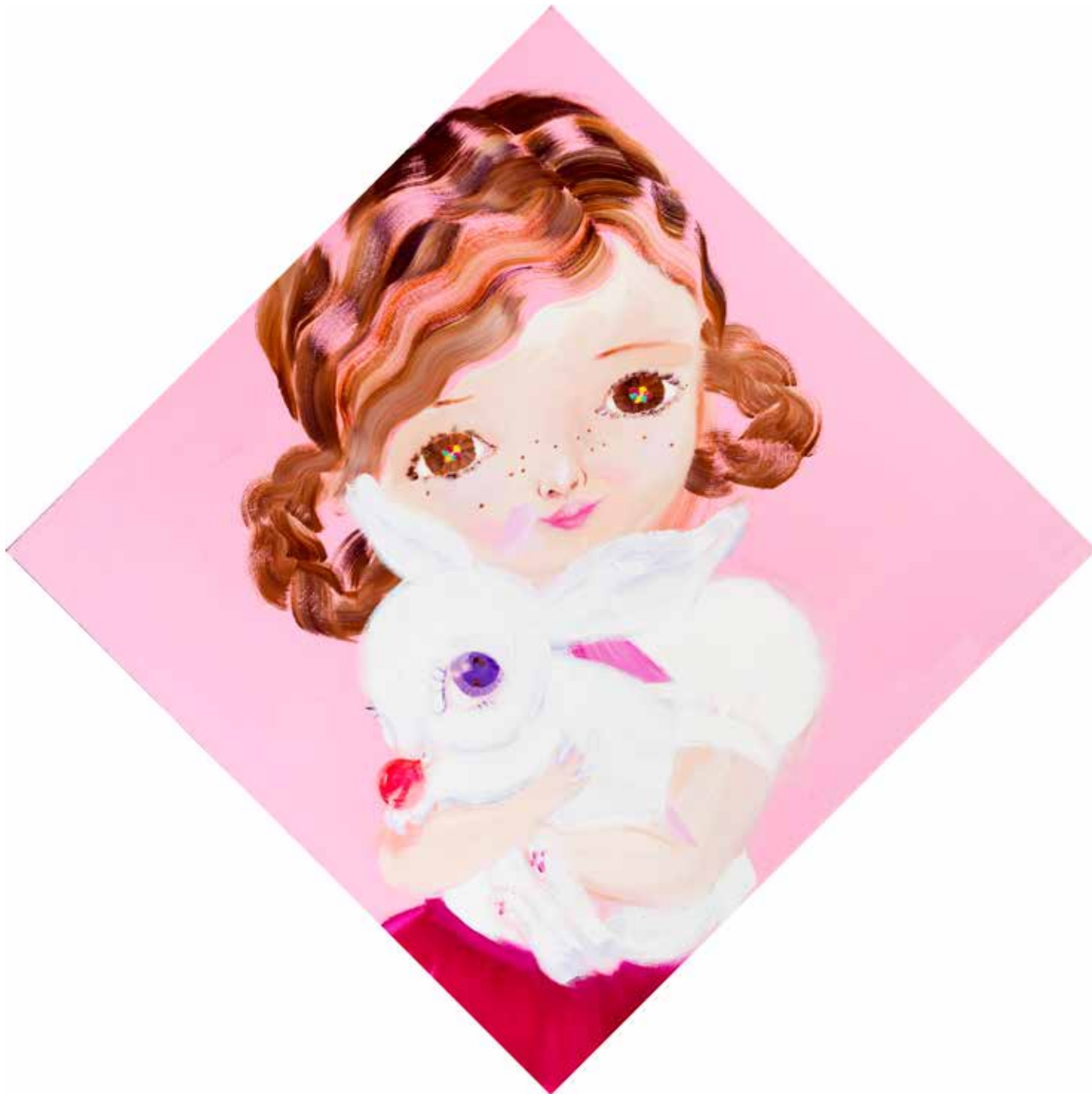
teosten turvaamisella niitä esittäessä ja liikutettaessa. Teosturvallisuuden varmistaminen on osa HAMin päivittäistä toimintaa ja sen toimivuutta tarkastellaan säännöllisesti riskienhallinnan keinoin. (Luku 4)

HAM tekee taidekokoelmaa näkyväksi ja saavutettavaksi eri tavoin. Kokoelmaa esitetään taidemuseon näyttelyissä ja lainataan myös muille museoille ja näyttelyjärjestäjille. Teoslainat ovat paitsi tapa saada kokoelmaa yleisön nähtäville, myös keskeinen osa taidemuseoiden välistä yhteistyötä, jolla mahdollistetaan teoslainat muista museoista HAMin näyttelyihin.

Merkittävin panostus museon kansainväliseen näyttelytoimintaan on vuorovuosin järjestettävä Helsinki Biennaali, joka tuo korkeatasoisen lisän alueen kuvataidetoimintaan. Helsinki Biennaali antaa mahdollisuuden myös jo olemassa olevan taidekokoelman esittelylle ja tarkastelulle uudesta kontekstista, ja biennaalista myös hankitaan teoksia museon kokoelmaan. (Luku 5)

Yhteistyötä muiden museoiden kanssa tehdään myös alueellisena vastuumuseona Uudellamaalla ja HAM toimii alueen taiteen ja visuaalisen kulttuuriperinnön asiantuntijana. Alueellista vastuumuseotoimintaa suunnitellaan ja kehitetään yhdessä alueen toimijoiden kanssa ja siinä pyritään avoimuuteen, dialogisuuteen sekä kestäväen kehityksen mukaisten toimintatapojen edistämiseen. (Luku 6)

Näyttelyiden lisäksi taidekokoelma levittäytyy ympäri kaupunkia eri muodoissa. Julkista taidetta voi nähdä kaupungin yleisillä alueilla sekä kaupungin kiinteistöjen julkisivuissa ja tonteilla, mutta myös puolijulkisissa sisätiloissa kuten kirjastoissa, kouluissa ja päiväkodeissa. Julkisen taiteen lisäksi HAM tallettaa kaupungin toimitiloihin taidetta ja pyrkii toiminnallaan luomaan kokemuksellista, kiinnostavaa ja keskustelua herättävää kaupunkia. Taiteen tuominen julkiseen tilaan myös mahdollistaa taiteen kohtaamisen tasapuolisesti kaikille ja tuo taiteen lähemmäksi ihmisten arkea. Edellä mainittujen keinojen lisäksi HAMin kokoelmaan voi tutustua eri muodoissa myös verkossa. Kokoelmaa avataan verkossa erityisesti Finna-hakupalvelussa, veistoshakusivustolla, taidemuseon verkkosivuilla sekä sosiaalisessa mediassa. (Luku 5)

KATJA TUKIAINEN
Sateenkaari silmät
2011

Kuva: Hanna Kukorelli / HAM

JOHDANTO

HAM HELSINGIN TAIDEMUSEO ALOITTI toimintansa säätiönä 1.1.2023. Säätiöimisen yhteydessä taidekokoelma jäi Helsingin kaupungin omistukseen, ja se deponointiin HAM Helsingin taidemuseosäätiölle. HAM hallinnoi tätä Helsingin kaupungin taidekokoelmaa (jäljempänä tähän viitataan kontekstin mukaan kaupungin taidekokoelmana tai HAMin taidekokoelmana).

Tämä on HAM Helsingin taidemuseon viides kokoelmapolitiikka. Kokoelmapolitiikka määrittelee museon kokoelmatehtävän ja sen hoitamiseen liittyvät linjaukset, perustelut, käytännöt, prosessit ja yksityiskohdat. Se kuvaa aiempia käytäntöjä, nykytilaa ja tulevaisuuden tavoitteita kokoelmatehtävän hoitamisessa. Kokoelmapolitiikka toimii sekä linjauksena tavoitteista ja toimintatavoista että käsikirjana ja ohjeena tehtävän toteuttamiseen. Tässä kokoelmapolitiikassa linjataan sekä karttuvaa kokoelmaa että julkisen taiteen kokoelmaa koskevia hankintalinjauksia sekä määritellään muuta kokoelmatoimintaa. Helsingin kaupungin taidemuseo syntyi aikoinaan kaupungin kokoelmien ja ennen kaikkea lahjoituksena saadun Leonard ja Katarina Bäcksbäckin kokoelmien ympärille. Merkittävät lahjoitukset jatkuvat edelleen. Kokoelmapolitiikka sisältää linjaukset myös lahjoituksiin ja muuhun kartuntaan liittyen.

Taustaa: Muutokset HAM Helsingin taidemuseon organisaatiossa 2017–2023

Edellinen kokoelmapolitiikka hyväksyttiin ja julkaistiin vuonna 2017. Kokoelmapolitiikan kausi oli kaikella tapaa poikkeuksellinen. Helsingin kaupungin johtamisjärjestelmän muutosten myötä HAM Helsingin taidemuseosta (jäljempänä HAM) tuli 1.7.2017 osa Helsingin Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan kulttuuripalveluita. Hallinto ja muut tukipalvelut siirtyivät muutoksen mukana toimialan palveluihin. Vuoden 2018 lokakuussa pormestari asetti FT *Riitta Heinämaan* selvityshenkilöksi, jonka tehtävänä oli laatia selvitys HAMin tulevaisuudesta. Selvitys luovutettiin pormestarille 6.8.2019.

Tämän selvityksen perusteella kansliapäällikkö asetti 6.11.2019 ohjausryhmän ohjaamaan HAMin organisaatiomuotoa, sijoittumista ja tehtäviä koskevaa jatkoselvitystyötä. Jatkoselvitys valmistui ja luovutettiin kansliapäällikölle toimialajohtajan päätöksellä 3.9.2020. Selvityksen tuloksena todettiin, että HAMin säätiöiminen mahdollistaisi mm. paremmin museon talouden ja toiminnan ylivuotisen suunnittelun ja omarahoitusosuuden kasvattamisen.

HAM Helsingin taidemuseo aloitti toimintansa säätiönä 1.1.2023. Taidekokoelman suhteen tehtiin päätös, että se jää kaupungin omistukseen ja että kaupunki deponoi taidekokoelman uudelle säätiölle. Säätiö teki Helsingin kaupungin kanssa tarvittavat sopimukset. Sopimuksen valmistelutyöhön osallistui lukuisia asiantuntijoita Helsingin Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalta sekä kaupunginkansliasta. Näitä sopimuksia olivat sopimus Helsingin kaupungin taidemuseon toiminnan luovutuksesta HAM Helsingin taidemuseosäätiölle 29.12.2022; sopimus Helsingin kaupungin taidekokoelman tallettamisesta HAM Helsingin taidemuseosäätiöön 29.12.2022 (LIITE 1); Sopimus kokoelmanhallinta-järjestelmän yhteisen käytön periaatteista 29.12.2022, sekä sopimukset Tennispalatsin toimitilojen, Kokoelmakeskuksen toimitilojen ja K3:n toimitilojen vastikkeettomasta käyttöön luovuttamisesta HAM Helsingin taidemuseosäätiölle 29.12.2022. Kaupunginmuseon kanssa yhteisen kokoelmakeskuksen toiminta jatkuu siten myös ennallaan.

Pitkäaikaisen johtajan *Maija Tanninen-Mattilan* jäätyä eläkkeelle syksyllä 2022 HAMille valittiin uusi johto. Taidemuseon

johtaja *Arja Miller* ja hallintojohtaja *Sanna Katajavuori* aloittivat tehtävissään maaliskuussa 2023. HAM Helsingin taidemuseosäätiön sr. strategiatyö käynnistettiin syksyllä 2023 ja HAM taidemuseosäätiön hallitus hyväksyi HAMin uuden strategian 8.4.2024.

Tulevan kauden kokoelmapoliittiset tehtävät

Kokoelmapoliitikka on pitkän tähtäimen suunnitelma taidemuseon tavoitteista, painopisteistä ja kehittämistoimista. Organisaatiomuutosten vuoksi kokoelmapoliitikan päivittämistä lykättiin, jotta säätiön toiminta, strategiatyö ja uudet säätiölle asetetut tavoitteet voidaan ottaa kokoelmapoliitikan valmistelussa huomioon.

Helsingin kaupunki on asettanut säätiölle taidekokoelmaan liittyviä tehtäviä ja tavoitteita **omistajastrategiassa** (LIITE 2). Kokoelmaan liittyvät tehtävät on siinä muotoiltu seuraavasti: “Säätiö huolehtii kaupungin taidekokoelman turvallisesta säilyttämisestä, ylläpidosta ja kartuttamisesta sekä käytöstä, esittämisestä ja sijoittelusta eri kohteisiin. Kokoelmien osana on julkinen taide, jota sijoitetaan ja ylläpidetään yhteistyössä Kaupunkiympäristön toimialan kanssa”. Kokoelmaa koskevista tavoitteista mainitaan erityisesti: “Säätiö kartuttaa kaupungille korkeatasoista taidekokoelmaa ja avaa sitä yleisöille sekä toimii kuvataiteen asiantuntijana kaupungin prosenttiperiaate- ja lahjoitushankkeissa”. Lisäksi todetaan, että säätiö kehittää omaa toimintaansa tekemällä yhteistyötä muiden alan kotimaisten ja kansainvälisten toimijoiden kanssa sekä lisäämällä kumppanuuksia yksityisten taidekokoelmien kanssa. HAM toimii alueellisessa taidemuseotehtävässä Uudenmaan alueella, mikä myös on huomioitu omistajastrategiassa. Omistajastrategian varsinaisesti kokoelmatoimintaa koskevia mittareita ovat kokoelmapoliitikassa määriteltyjen tavoitteiden toteutuminen.

Säätiön säännöissä säätiön tarkoitus määritellään seuraavasti: “Helsingin taidemuseosäätiön tarkoituksena on osana Helsingin kaupunkikonsernia toimia Helsingin taidemuseon ylläpitäjänä, edistää ja tukea kuvataidetta ja sen tunnetuksi tekemistä, huolehtia kaupungin taidemuseopalveluista ja taidekokoelmasta sekä harjoittaa muuta taidemuseotoimintaa.”

Säätiön toimintamuodoista todetaan, että

- “säätiö hallinnoi, ylläpitää, esittää ja kartuttaa ensisijaisesti Helsingin kaupungin omistamaa taidekokoelmaa, joka sisältää myös julkisen taiteen kokoelman ja toissijaisesti säätiön itse kartuttamaa kokoelmaa. Näihin kokoelmiin voi kuulua niihin talletettuja valtion tai kolmannen osapuolen omistuksessa olevia taideteoksia, arkistoaineistoa ja esineitä. Kokoelmien hallinta käsittää lisäksi kokoelmien käytön, kuten teosten lainaamisen ja muut kokoelmahallintaan liittyvät tehtävät.
- Säätiö voi sijoittaa hallinnoimistaan kaupungin kokoelmista ja säätiön muista kokoelmista taideteoksia Helsingin kaupungin konsernin eri kohteisiin ja muihin kohteisiin.
- Säätiö toimii kuvataiteen asiantuntijana Helsingin kaupungin rakentamis-, kaavoitus- ja muissa hankkeissa. Säätiö vastaa asiantuntijana prosenttitaiteen toteutumisesta ja taidevalinnoista kaupungin vahvistamien prosenttiperiaatteiden ja -käytäntöjen mukaisesti.
- Säätiö toteuttaa kotimaista ja kansainvälistä näyttelytoimintaa, tapahtumia ja yleisötyötä eri muodoissa sekä asiakaspalvelutoimintoja.
- Säätiö voi kehittää, edistää ja ylläpitää oman alansa kotimaisia ja kansainvälisiä verkostoja ja yhteiskuntasuhteita sekä edistää kuvataiteen tallentamista ja digitaalista saatavuutta sekä voi harjoittaa alaan liittyvää tutkimus- ja julkaisutoimintaa.”

HAMin kokoelmapolitiikan tavoitteineen ja mittareineen vahvistaa HAM Helsingin taidemuseosäätiön hallitus. Hallitus myös päättää, kuinka usein kokoelmapolitiikkaa päivitetään.

HAMin strategiasta johdetut tavoitteet ja mittarit

Säätiön hallitus hyväksyi strategian kokouksessaan 8.4.2024:

MISSIO:

HAM on helsinkiläisten oma taidemuseo, jonka tehtävä on maksimoida taiteen läsnäolo Helsingissä.

VISIO:

HAM tekee Helsingistä Pohjois-Euroopan vetovoimaisinta kuvataidekaupunkia inspiroimalla ja yhdistämällä ihmisiä taiteen äärellä.

ARVOT:

TAIDE

Taide on kaiken toimintamme lähtökohta.

YLEISÖLÄHTÖISYYS

Suunnittelemme kaiken toimintamme yleisöjä ajatellen.

KANSAINVÄLISYYS

Kansainvälisyys on maailmankuvamme.

VASTUULLISUUS

Toimimme aktiivisen vastuullisesti aikamme haasteissa.

Strategiasta johdetut HAMin kokoelmatoiminnan tavoitteet ja tehtävät, joita avataan tarkemmin seuraavissa kappaleissa, ovat:

- A) Kartutamme kuvataiteen asiantuntijoina Helsingin kaupunkikonsernissa kaupungin taidekokoelmaa perustellusti, suunnitelmallisesti ja asiantuntevasti. Hyödynnämme HAMin eri yksikköjen synergiaa taidekokoelman kartuttamisessa ja esittämisessä karttuvan kokoelman, julkisen taiteen tuotantojen, näyttelyiden ja Helsinki Biennaalin yhteydessä.
- Kehitämme osaamistamme muun muassa seuraamalla ja osallistumalla taidekokoelmia, kuratointia ja julkisen taiteen prosesseja koskevaan kansainväliseen kehittämistyöhön.

- B) Edistämme taiteen läsnäoloa kaupungilla sekä taidekokoelman yleisösuhdetta kehittämällä kokoelman
- saavutettavuutta
 - tunnettuutta
 - tallentamista
 - fyysistä ja digitaalista läsnäoloa kaupunkilaisille ja eri yleisöille
 - yleisöjen ymmärrystä ja omistajuutta kaupungin taidekokoelmista
- C) Edistämme taiteen kansainvälisyyttä ja monimuotoisuutta
- Kartoitamme tilaisuudet komissioida kansainvälisiä julkisen taiteen teoksia yhteistyössä näyttelyiden, Biennaalin ja prosenttitaidehankkeissa tilaajina toimivien Helsingin kaupunginkanslian ja Kaupunkiympäristön toimialan kanssa.
 - Edistämme valinnoillamme kuvataiteen monipuolisuutta ja taiteilijakentän monimuotoisuutta.
- D) Varmistamme taideteosten säilymisen tuleville sukupolville
- Kehitämme ylläpidon kaupunkiyhteisiä prosesseja, ohjeistuksia ja vastuunjakoa.
 - Kehitämme jatkuvasti konservoinnin osaamistamme.
 - Päivitämme taidekokoelmaan liittyviä riskienhallintasuunnitelmia ja toimenpiteitä.
 - Jatkamme kokoelmakeskuksen toimintaa ja hyvää yhteistyötä Kaupunginmuseon kanssa.
- E) Painotamme vastuullisuutta kaikessa kokoelmatoiminnassamme.
- Painotamme ekologisen kestävyys säilyttämistä huomioiden samalla hiilineutraali Helsinki -ohjelman tavoitteet.
 - Työskentelemme taidehankintaan liittyvien omien ja kaupunkiyhteisten prosessien ja sopimusten selkeyttämiseksi ja yhteistyön sujuvoittamiseksi.
 - Ekososiaalinen vastuumme ja Helsingin monimuotoisuus näkyvät taidekokoelman kartuttamisessa, kuratoriaalis-

sa valinnoissa, kokoelman esittämisessä ja teosten ylläpidossa.

- HAMin vastuullisuustyöryhmässä suunnitellaan ja kehitetään toimia kestävämpään suuntaan, suurista linjauksista käytännön tason toimintaan, kuten esimerkiksi logistiikan suunnitteluun (kuljetuksien yhdistäminen), materiaalien kierrättämiseen ja teosten säilytyksen optimointiin.

Kokoelmatoiminnan tavoitteiden saavuttamista arvioidaan erilaisin mittarein. Kokoelman kartuttaminen on pitkäjänteistä työtä, jonka tuloksia voidaan arvioida vasta ajan myötä, siksi numeraalisia mittareita on osin haasteellista asettaa.

Tavoitteita mitataan seuraavin mittarein:

Taidekokoelmaan liittyen mittarit ovat:

1. Kokoelmateosten esilläolo, määrä: näyttelyteokset, lainat, talletukset, kokoelmateokset verkossa
2. Talletuspäätösten ja prosessien asiakaslähtöisyys (asiakaskyselyt, teostaustoitukset)
3. Pysyvemmän kokoelmanäyttelyosuuden muodostuminen

Julkiseen taiteen kokoelmaan liittyen mittarit ovat:

1. Näyttely + julkinen taideteos -tapausten määrä
2. Biennaalin kautta julkiseksi teokseksi -tapausten määrä
3. Uusien toimintamallien käyttöönotto KYMPin ja Kaupunginkanslian kanssa
4. Konkreettiset parannukset prosessiin KYMPin, Kanslian ja KUVAn kanssa
5. Kansainvälisten julkisen taiteen hankkeiden määrä

SAM VANNI
Contrapunctus
1959

Kuva: Hanna Kukorell / HAM

1. HAMIN TEHTÄVÄ KUVATAITEEN ASiantuntijana

HAM HELSINGIN TAIDEMUSEON TEHTÄVIÄ ja asiantuntijuutta on määritelty yllä mainituissa säätiön asiakirjoissa. HAM tuottaa Helsingin kaupungille kuvataiteen asiantuntijapalveluita kartuttamalla, ylläpitämällä ja esittämällä kaupungin taidekokoelmaa.

HAMin toimintaa ohjaavat myös museolaki- ja asetukset, Helsingin kaupungin ohjeistukset (mm. taidehankinnoista), ja tekijänoikeuksiin liittyvä lainsäädäntö. Eettisesti velvoittavat säännöt museoille, niiden johdolle ja työntekijöille on määritellyt kansainvälinen museoneuvosto *The International Council of Museums, ICOM*.

HAMin museoammatillinen henkilökunta tekee monipuolista asiantuntijatyötä kaupungin taidekokoelman parissa. Kokoelmaan liittyvät ydinprosessit kuten hankinnat, talletukset ja lainat sekä poistot on kirjattu ja niitä kehitetään ja päivitetään. Kokoelmaan liittyvä asiantuntijatyö on laajaa ja sitä tekevät useat eri ammattiryhmät. Asiantuntijatyötä tehdään mm. kartuttamisessa, kokoelmien ylläpidossa, kokoelmanäyttelyissä, talletuksissa, kuratoinneissa, teoslainoissa, registrointitehtävissä, sopimuksissa, hallinnollisissa prosesseissa, kokoelmanhallinnassa, tutkimustyössä, yleisötyössä, viestinnässä ja markkinoinnissa, myynnissä (tuotteistaminen) sekä kaikkiin näihin liittyvässä vastuullisuustyössä.

Taidekokoelman kartuttaminen edellyttää laajaa ymmärrystä ja jatkuvaa tietojen päivittämistä niin taiteen historiasta kuin nykyhetkestä; tuntemusta taiteilijakentästä, taiteen muuttuvista

sisällöistä, materiaaleista, menetelmistä ja ilmenemismuodoista. Kuraattorin ammattitaitoon kuuluu lisäksi ymmärrys siitä kontekstista, johon taideteos hankitaan; kuten teoksen suhde olemassa olevaan kokoelmaan, talletuskohteeseen tai muuhun sijaintipaikkaansa julkisessa tilassa. Kuraattorin tulee myös olla laajemmin perillä aikamme ajankohtaisista kysymyksistä ja tuntea historiaa. Lisäksi hänen tulee ennakoida teoksen kohtaamisen, kokemisen ja tulevan ylläpidon haasteet.

HAM toimii julkisen taiteen asiantuntijana ja kuraattorina Helsingin kaupungin noudattaman prosenttiperiaatteen mukaisissa taidehankinnoissa. Helsinki on Suomen suurin prosenttitaiteen tilaaja, mikä heijastuu HAMin julkisen taiteen yksikön kuratoimiin uusien teostilausten määrään sekä asiantuntemuksen alueelliseen, kansalliseen ja kansainväliseenkin kysyntään. Julkisen taiteen hankkeet ovat moniammatillista yhteistyötä, jossa kuraattorit ja HAMin arkkitehti ja muut asiantuntijat fasilitoivat taiteilijan työprosessin ja rakennushankkeen yhteensovittamista. HAMin rooli taideasiantuntijana on hankkeen koordinoinnin ohella edistää taiteilijan vision toteutumista ja pitää esillä avointa sisällöllistä keskustelua ja luoda sille tilaa. HAM pyrkii huolehtimaan taiteen ja taiteilijoiden edun toteutumisesta myös lisäämällä kaupunkiorganisaation kumppaniemme ymmärrystä taiteilijan työn ja taideteosten erikoislaatuudesta ja ehdottamalla, miten nämä voisi yhä paremmin huomioida sopimus- ja tilausprosesseissa sekä rakennushankkeiden todellisuudessa. Asiantuntemukseen kuuluu lukuisten eri reunaehtojen ja toimijoiden etujen yhteensovittamista ja ennakkointia. Taiteen esteettisten kysymysten lisäksi taideasiantuntijan on ymmärrettävä laajasti konteksti, rakennushankkeen ja tulevien käyttäjien asettamat reunaehdot, hallinnolliset ja sopimustekniset asiat, taideteoksen elinkaareen, ylläpitoon ja huoltoon liittyvät asiat.

HAM ylläpitää taidekokoelmaa myös tuleville sukupolville. Tässä oleellisessa roolissa on konservaattorien asiantuntemus sekä kokoelmakeskuksen toiminta. HAMin konservaattorit ja arkkitehti koordinoivat, ohjeistavat ja valvovat julkisen taiteen ylläpitoa ja korjauksia myös silloin, kun ylläpidon toteutus- ja kustannusvastuu on KYMPillä.

HAM tekee moniammatillista yhteistyötä taidekokoelman saavutettavuuden ja tunnettuuden edistämiseksi. Kokoelmasta kuratoidut näyttelyt tuovat kokoelmaa näkyville ja tuottavat uusia oivalluksia. Näyttelykokemuksen muodostumiseen osallistuvat HAMin eri yksiköt ja tiimit; kokoelma- ja näyttely-yksikkö-

jen lisäksi yleisötyön, tekniikan, konservoinnin, registroinnin, asiakkaan kohtaamisen, viestinnän ja markkinoinnin asiantuntijat.

Kokoelmayksikön asiantuntijuus näkyy myös Karttuvasta kokoelmasta kuratoiduissa teoskokonaisuuksissa kaupungin toimitiloihin. Talletustoiminta tekeekin osaltaan kaupungin taidekokoelmaa saavutettavaksi. Uusien talletuskohteiden lisäksi taidemuseo huolehtii jo talletuksessa olevien talletusteosten siirroista, välivarastoinnista ja uudelleen sijoituksesta. Taideteokset liikkuvat kaupungin toimipisteiden, taidemuseon kokoelmakeskuksen ja konservointilaitoksen välillä jatkuvasti.

Lainaustoiminta on tärkeä osa kokoelmatyötä ja tekee Helsingin ja sen taidekokoelmaa laajasti tunnetuksi. HAMin verkostoja hyödynnetään, ylläpidetään ja kasvatetaan aina lainattaessa kokoelmateoksia eri näyttelynjärjestäjien näyttelyihin Suomessa ja ulkomailla. Lainaprosessista ensimmäisistä yhteydenotosta sopimusten tekemiseen ja kuljetusten koordinointiin vastaavat museon registraattorit.

Yli 10 000 teoksen taidekokoelmaa, uusia taideteoshankintoja, teoskuvia, dokumentteja, poistoja ja muita kokoelmiin liittyviä toimenpiteitä hallinnoidaan kokoelmanhallintajärjestelmässä, josta saadaan myös vuosittainen kokoelman kirjanpitoraportti. Järjestelmän hallintaan koulutettu henkilökunta on avainasemassa siinä, että tiedot kirjataan oikein ja riittävästi.

HAM kartuttaa tietoa taidekokoelmastaan jatkuvasti. Tutkimustyö yhdistyy luontevasti kokoelmasta tehtäviin tai siihen liittyviin näyttelyihin ja julkaisuihin. Taidemuseo tekee yhteistyötä kokoelman tutkimuksessa ja arvotuksessa myös ulkopuolisten taidehistorioitsijoiden ja alan muiden asiantuntijoiden kanssa. Kokoelmaan kohdistuvaa tutkimusyhteistyötä tehdään yliopistojen ja ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa. Laadukas kokoelmatyö edellyttää jatkossakin syvää asiantuntijuutta ja sen jakamista. Taidekokoelman teostietoja myös tarkistetaan ja täydennetään.

HAM vahvistaa yleisöjensä ymmärrystä taidekokoelmasta ja omistajuutta siitä. Tätä toteutetaan moninaisin tavoin. Kokoelmanäyttelyiden, julkisten taideteosten ja kaupungin toimitilojen taideteosten lisäksi jokaisen helsinkiläisen omaan taidekokoelmaan pystyy tutustumaan myös verkossa esim. Finna-palvelussa. Verkkosivuillaan HAM esittelee taidekokoelmaansa, sen historiaa ja uusimpia hankintojaan. Julkisen taiteen tilausteosten tekijät kutsutaan esittelemään teoksiaan rakennusten käyttäjille

ja alueiden asukkaille. Tilausteosten kuvat ja esittelytekstit julkaistaan HAMin nettisivujen julkisen taiteen teoshaussa. Lisäksi kehitetään toimintatapoja sitouttaa tilojen käyttäjät uusiin taidehankkeisiin taiteilijavalintoja tehtäessä. Talletustoiminnassa yksittäisissä kohteissa kuten kouluissa, toimitilojen käyttäjiä on osallistettu taideteosvalinnoissa. Muitakin yleisötyön, osallisuuden ja teosten sisällöllisen avaamisen mahdollisuuksia kartoitetaan taidekokoelman, talletusten, uusien julkisen taiteen teoshankkeiden ja olemassa olevien julkisten teosten kohdalla.

HAM hoitaa Uudellamaalla alueellista taidemuseotehtävää ja toimii taiteen sekä visuaalisen kulttuuriperinnön asiantuntijana. HAM kehittää ja jakaa alueelliseen taidemuseotehtävään liittyvää asiantuntemustaan laajasti. HAM tekee kokoelmayhteistyötä jatkossakin myös alueen taidemuseoiden kanssa. Taidekokoelmien selkeämpi profilointi on taidemuseoiden tulevaisuuden haaste.

HAM Helsingin taidemuseon vastuullisuustyötä koordinoi vastuullisuustyöryhmä, jossa on edustus museon eri yksiköistä. Taidemuseon vastuullisuusohjelman tavoitteena on kehittää Helsingin taidemuseon kokonaisvaltaista vastuullisuutta. Vastuullisuusohjelma kattaa toiminnan ekologiset, sosiaaliset ja taloudelliset näkökulmat ja ohjelmaan sisällytetään tavoitteita, toimenpiteitä ja mittareita kaikista vastuullisuuden osa-alueista. Ohjelmaa päivitetään ja kehitetään aktiivisesti.

Kokoelmatyössä vastuullisuus kattaa esimerkiksi niin säilytyksen, ylläpidon kuin logistiikan ekologiset ratkaisut, kokoelman yleisölähtöisen ja sosiaalisesti vastuullisen ja saavutettavan esilläpidon, sekä kokoelmahankintojen suunnitelmallisen, taloudellisen sekä toimintaympäristön moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden huomioon ottavan kartuttamisen.

HAMin asiantuntijatyötä avataan tarkemmin kokoelmapolitiikan luvuissa alla.

ELLEN THESLEFF

Thyra Elisabeth

1892

Kuva: Majja Toivanen / HAM

2. MISTÄ KOKOELMA KOOSTUU

2.1. Karttuva kokoelma

TAIDEMUSEON HALLINNOIMA KOKOELMA koostuu useasta erillisestä kokoelmasta. Määrällisesti suurin kokoelmista on Karttuva kokoelma. Siihen hankitaan vuosittain uusia teoksia taideostoihin kohdennetuilla määrärahoilla, jotka vuoteen 2022 loppuun asti sisältyivät taidemuseon investointimäärärahoihin ja vuodesta 2023 alkaen Helsingin kaupungin Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan taideteosostoihin osoitettuihin investointimäärärahoihin.

Karttuvaa kokoelmaa täydennetään aktiivisesti ja määrätietoisesti ja siinä keskitytään pääosin ajankohtaiseen nykyaiteeseen. Suomalainen kuvataide toimii nykyisin erottamattomasti kansainvälisessä kontekstissa. HAM toimii pääkaupunkiseudun monikielisessä ja -kulttuurisessa ympäristössä moninaisten toimijoiden verkostoissa. Taiteilijoilta, jotka eivät ole syntyneet Suomessa, on ensisijaisesti hankittu taideteoksia taidemuseon omista vaihtuvista näyttelyistä. Näihin hankintoihin sisältyy useita merkittäviä teoksia.

Olemassa olevaa HAMin taidekokoelmaa täydentävää vanhempaa taidetta on hankittu myös huutokaupoista. Karttuvan kokoelman noin 7000 taideteoksen kokonaisuudessa on monia erottuvia teos- ja taiteilijakokonaisuuksia. Taiteilijoita kaikissa kokoelmissa on yli 2300.

1960-luvun informalismi sekä konstruktivistiset ja geometriset suuntaukset ovat hyvin edustettuina Karttuvassa kokoelmassa. Yksittäisistä taiteilijoista, joilta on useamman teoksen kokonaisuuksia, nousee esiin mm. *Prisma*-ryhmä ja abstraktin taiteen edustajat. Yli 100 teoksen kokonaisuuksia on muutamilta taiteilijoilta, joiden teoksia on saatu myös lahjoituksina.

Karttuvassa kokoelmassa on ajallisesti hyvin edustettuna 1970- ja 1980-luvun taide. Osa aikakauden kokoelmiin ostetuista teoksista on hankittu taiteilijoilta, jotka työskentelivät etabloituneen taidekentän ulkoreunoilla. *Jan Olof Mallanderin* kokoelma, joka hankittiin vuonna 1990, sisältyy Karttuvaan kokoelmaan omana kokonaisuutenaan. *Mallanderin* kokoelma keskittyy erityisesti 1970-kuvun vaihtoehtoihin taidesuuntauksiin. Kokoelman ytimen muodostavat 1970-luvulla Helsingin Huvilakadulla toimineessa *Halvat huvit* -galleriassa esiintyneet taiteilijat. Galleriassa esiteltiin mm. käsite- ja pop-taidetta.

Karttuvassa kokoelmassa on useita maalauksia 1980-luvun taiteilijoilta. Saman aikakauden taidetta edustaa myös *Harkonmäki*-kokoelma, joka alun perin hankittiin osaksi Karttuvaa kokoelmaa, mutta josta sittemmin tehtiin oma kokoelmansa. Kokoelma sisältää paljon suurikokoisia maalauksia, jotka ilmentävät omaa aikaansa, erityisesti 1980-luvun suomalaista nykytaidetta.

Yksi keskeinen piirre Karttuvassa kokoelmassa on kunkin ajan nuoret taiteilijat. HAM galleria (entinen Kluuvin galleria) on ollut merkittävä alusta monen taiteilijan uralle, ja sen näyttelyistä on hankittu useita teoksia HAMin taidekokoelmaan. HAMin vankkaan taideasiantuntijuuteen pohjautuva kyky tunnistaa uusia taiteen ilmiöitä ja herkkyyys reagoida niihin on mahdollistanut ilmiöiden varhaisen tallentamisen taideteoshankintojen kautta.

Karttuvassa kokoelmassa on merkittävä määrä mediataidetta, noin 200 teosta. Määrällisesti mediataiteen kokoelma on yksi Suomen suurimmista.

Karttuvan kokoelman noin 1900 valokuvateosta ovat jo itsessään merkittävä kokonaisuus. Valokuvataiteesta erityisesti 1990-luvun dokumentoiva valokuva sekä *Stadin nuoret* -valokuvakokonaisuus nousevat esiin. *Stadin nuoret* -teoskokonaisuuden valokuvaajia oli yhteensä 29, ja kuvien aikaväli sijoittuu vuodesta 1955 vuoteen 2000. Kokonaisuus hankittiin HAMissa olleesta samannimisestä näyttelystä.

Vanhemman taiteen naistaiteilijat erottuvat selkeästi Karttuvassa kokoelmassa. Heidän teoksiaan on myös lahjoituskokoelmissa.

2.2. Julkisen taiteen kokoelma

HAMin taidekokoelmaan kuuluu myös Suomen suurin, yli 500 teoksen julkisen taiteen kokoelma. Näistä hieman yli puolet on kaikkien nähtävillä julkisissa ulkotiloissa: kaupungin yleisillä alueilla, puistoissa ja aukioilla, sekä kaupungin kiinteistöjen julkisivuissa tai tonteilla. Saman verran varta vasten paikkaansa suunniteltuja teoksia löytyy puolijulkisista sisätiloista – kaupungin omistamissa kirjastoissa, kouluissa ja päiväkodeissa. Kokoelma kasvaa vuosittain noin 15–20 uudella teoksella.

Helsingin julkisilla paikoilla on myös yritysten, valtion ja yksityisten tahojen omistamia teoksia, jotka eivät kuulu HAMin taidekokoelmaan.

Julkisen taiteen kokoelmaan kuuluvat teokset ovat yleensä paikkaansa suunniteltuja eli paikkasidonnoisia. Paikkasidonnoisten teosten lisäksi HAM on tallettanut Karttuvasta kokoelmasta noin 2500 teosta kaupungin toimitiloihin.

Kokoelmaan kuuluu teoksia kolmelta vuosisadalta, ja kokoelma karttuu vuosittain erityisesti Helsingin noudattaman prosenttiperiaatteen ansiosta. Kokoelma on ainutlaatuinen ja valtakunnallisesti merkittävä: se sisältää *Havis Amandan*, *Sibelius-monumentin*, *Talvisodan muistomerkin* ja presidenttimuistomerkkien kaltaisia kansallisaarteita. Julkisen taiteen tekijöiksi on perinteisesti valittu aikakautensa merkittävimpiä ja tunnustetuimpia tekijöitä. HAM etsii tilaustöiden tekijöiksi laajemmin myös nuoria ja ensimmäiseen julkisen taiteen tilausteokseensa ryhtyviä ammattitaiteilijoita.

Tilausteosten lisäksi kaupunki on vastaanottanut useita julkisia taideteoksia lahjoituksina.

Valtion lahjoituksia ovat mm. kaikki Suomen presidenttien muistomerkit ja *Paavo Nurmen patsas*. Myös *Sibelius-monumentti*, *Kolme seppää*, ja uudemmissa teoksista esimerkiksi *Talvisodan kansallinen muistomerkki* on saatu lahjoituksena.

2.3. Lahjoitus- ja deponointikokoelmat

Karttuvan kokoelman lisäksi kokoelmiin kuuluu kaupungille lahjoitettuja merkittäviä testamenttikokoelmia, kuten *Leonard ja Katarina Bäcksbackan*, *Gösta Beckerin*, *Aune ja Elias Laakso-*
*so-**sosen*, *Katriina Salmela-Hasánin* ja *David Hasánin* taideko-

koelmat.

Taidemuseon lahjoituskokoelmista huomattavin on *Leonard ja Katarina Bäcksbackan* 448 teoksen kokoelma, joka sisältää pääasiassa suomalaista 1900-luvun taidetta. *Leonard Bäcksbackan* vuonna 1915 perustamasta Taidesalongista tuli yksi Suomen merkittävimmistä gallerioista ja taidekentän vaikuttajista ja kokoelma on saanut alkunsa Taidesalongin pitkäjänteisestä toiminnasta. Jo alusta saakka Taidesalongin ydin oli nuorten taiteilijoiden tukeminen ja hyvät suhteet taiteilijoihin. Gallerian taiteellinen linja pysyi aikojen saatossa hyvin yhtenäisenä, ja se suosi maalauksellista ja esittävää väritaidetta. Vuonna 1976 vastaanotettu testamenttilahjoitus on kaupungin taidemuseon perusta ja ydin. Lahjoituksen seurauksena kaupunki rakensi Meilahteen taidemuseon kokoelmaa varten ja kaupungin taidekokoelma sai nimen Helsingin kaupungin taidemuseo vuonna 1979. Monet teoksista ovat suomalaisen taiteen helmiä, ja niiden tekijät kuten *Tyko Sallinen*, *Marcus Collin*, *Alfred William Finch*, *Jalmari Ruokokoski* ja *Ellen Thesleff* kuuluvat taidehistoriamme merkittävimpiin. Kokoelmaan on liitetty jälkikäteen *Collinin* teoskokonaisuus ja siihen kuuluu myös ranskalaista 1900-luvun taidetta.

Leonard ja Katarina Bäcksbackan poika *Ingjald Bäcksbacka* jatkoi Taidesalongin johtajana isänsä jälkeen vuoteen 1978 saakka. *FT Christina Bäcksbacka* jatkoi isovanhempiensa ja isänsä *Ingjald Bäcksbackan* arvokasta työtä Taidesalongin galleristina ja taiteenkerääjänä. *Christina Bäcksbackan* toiveesta hänen isovanhempiensa keräämä kokoelma erotettiin omaksi kokonaisuudekseen ja kokoelman myöhemmät lisäykset toiseksi erilliseksi kokoelmaksi, joka kantaa nimeä *Ingjald Bäcksbackan ja Christina Bäcksbackan* kokoelmat. Kokoelma perustettiin vuonna 2018 ja siihen siirrettiin kaikki *Christina Bäcksbackan* lahjoittamat teokset vuodesta 1980 eteenpäin. Kaupungille lahjoitettuun taidekokoelmaan kuuluu tällä hetkellä yli 300 teosta ja se täydentyy lahjoituksilla edelleen. Osa *Bäcksbackan*

kokoelman teoksista on jatkuvasti esillä HAMin näyttelytiloissa.

Lisäksi kaupunki on vastaanottanut muitakin merkittäviä kokoelmalahjoituksia, kuten *Raimo ja Maarit Huttusen* kokoelman, jonka ensimmäinen erä vastaanotettiin vuonna 2018. Yli 300 teoksen persoonallisella otteella kerätty kokoelma koostuu pääasiassa kotimaisesta nykyaiteesta ja se täydentyy lahjoituksin. Pienimuotoisempia kokoelmalahjoituksia kaupunki on saanut muun muassa taiteilijoilta *Alice Kaira ja Anitra Lucander*.

Muotoilija ja kuvanveistäjä *Timo Sarpanevan* tuotantoa käsittevä 38 lasitaideteoksen kokoelma liitettiin osaksi Helsingin kaupungin taidemuseon kokoelmaa vuonna 1995 ja se deponoitiin Designmuseon hallintaan. Deponointisopimus päättyi vuonna 2022 ja kokoelma palasi HAMin hallintaan.

2.4. Kokoelmasiirrot

Siirto on yksi kokoelmien hankintatyyppi ja myös yksi mahdollinen poistomenetelmä. Siirrot toteutetaan hallinnollisena menettelynä, mikäli osapuolina ovat saman omistajan kokoelmat, kuten kaupunki. Helsingin kaupunginmuseo ja HAM ovat toteuttaneet siirtoja museoiden kesken. Molempien museoiden kokoelmat omistaa Helsingin kaupunki.

Aikojen saatossa on kaupungin taidekokoelmaan liitetty mm. peruskoulu-uudistuksen yhteydessä kouluissa sijaitsevat taide teokset 1980-luvun alussa. Koulujen taidekokoelmat koostuvat mm. teoksista, joita koulut aikoinaan hankkivat itsenäisesti tai saivat lahjoituksina *Taidetta kouluihin* -yhdistyksen kautta. Yhdistyksen kautta kouluihin saatiin esille teoksia aikansa tunnetuimmilta taiteilijoilta.

Kaupunginmuseolta HAMin hallintaan siirtyi vuonna 2018 *Hilda Flodin*in kipsiveistoskokoelma. Kokoelma sisältää lähinnä kipsiveistosluonnoksia ja luonnososia.

Vuonna 2015 HAMin taidekokoelmaan liitettiin kaupungin taidekokoelman vanhin osa, *Otto W. Furu*hjelmin kokoelma, joka siihen asti oli ollut kaupunginmuseon hallinnassa. Kaupungin vuonna 1883 testamenttilahjoituksena saama 58 teoksen kokoelma sisältää pääasiassa Pietarin taidemarkkinoilta hankittua vanhaa italialaista ja alankomaalaista taidetta sekä venäläisten taiteilijoiden maisema- ja metsästysaiheisia maalauksia 1600–1800-luvuilta.

2.5.

Arkistokokoelma ja toiminnan arkistot

HAMin arkistot ovat muodostuneet taidemuseon perustamisesta asti. Taidemuseon toimintaa on arkistoitu systemaattisesti alusta saakka, nykyään arkistointisuunnitelman mukaisesti. Kokonaisuudessaan HAMin arkisto koostuu luetteloidusta paperiaineistosta, kuva-arkistosta sekä erillisestä taidekokoelmaan liittyvästä arkistokokoelmasta kokoelmanhallintajärjestelmässä. Kaikissa kolmessa arkistossa on samantyyppisiä aineistoja, jotka liittyvät esimerkiksi näyttelyihin ja taidemuseon historiaan. Arkistokokoelman erottaa muusta arkistoaineistosta sen suora yhteys kokoelmateoksiin.

HAMin paperiarkisto sisältää luetteloidut ja dokumentoidut aineistot museon historiasta ja toiminnasta, paperiset lehtileikkeet, taidemuseon julkaisusarjan julkaisut sekä muita painotuotteita kuten kutsukortteja ja julisteita. Arkisto ei ole tutkija-arkisto, vaan palvelee pääasiassa omaa käyttöä.

Kokoelmateosten digitaaliset kuvat muodostavat keskeisimmän osan kuva-arkistosta ja niitä hallinnoidaan kokoelmanhallintajärjestelmän kautta. Lisäksi näyttelyiden dokumenttikuvat sekä esimerkiksi kuvat tapahtumista tallennetaan systemaattisesti taidemuseon sisäiseen käyttöön. Passiiviseen arkistoon kuuluu myös vanhoja dia- ja paperikuvia.

Kokoelmanhallintajärjestelmässä hallinnoitavaan arkistokokoelmaan liitettäviä arkistokokonaisuuksia ovat suoraan HAMin taidekokoelman teoksiin ja taiteilijoihin liittyvät aineistot kuten kuvat, luonnokset, dokumentit, objektit tai kokoelmiin muulla tavalla linkittyvät kokonaisuudet. Nämä aineistot on luetteloitu arkistokokoelmaan neljään kokonaisuuteen: 1. kokoelmiin, 2. näyttelyihin, 3. taidemuseon historiaan ja 4. kokoelmataiteilijoihin liittyviksi kokonaisuuksiksi.

1. Kokoelmaan liittyvään arkistokokonaisuuteen luetteloidaan muun muassa kaupungin historiaan liittyvien merkik henkilöiden inventoimattomia muotokuvia ja lahjoituskokoelmiin liittyvää kuvamateriaalia sekä muuta aineistoa.
2. Näyttelyihin liittyvään arkistokokonaisuuteen luetteloidaan muun muassa HAMin näyttelyiden yhteydessä teetettyjä tai vastaanotettuja aineistoja, jotka liittyvät kaupungin taidekokoelman teoksiin.

3. Taidemuseon historiaan liittyvään arkistokokonaisuuteen luetteloidaan muun muassa HAMin eri museorakennuksiin liittyviä kaupungin taidekokoelman ripustussuunnitelmia ja kokoelmanäyttelyihin liittyviä ripustuskuvia.
4. Kokoelmataiteilijoihin liittyvään arkistokokonaisuuteen luetteloidaan muun muassa taiteilijoiden valokuvia ja heihin liittyvää muuta aineistoa.

LEENA NIO

Sommitelma äskettäin värjätyillä hiuksilla ja second hand villapaidalla
2023–2024

Kuva: Sonja Hyttiäinen / HAM

3. MITEN KOKOELMA KARTTUU

3.1. Hankinnat kaupungin taidekokoelmaan

HAMIN SÄÄTIÖIMISEN YHTEYDESSÄ taidekokoelma jäi Helsingin kaupungin omistukseen. Kaupunki deponoi kokoelman säätiön hallintaan. HAM hallinnoi ja kartuttaa kaupungin taidekokoelmaa kaupungin ja HAMin välisen sopimuksen mukaan. Säätiöiminen toi muutoksia päätöksentekoon kokoelman kartuttamisessa, mutta HAMin rooli Helsingin kaupungin kuvataiteen asiantuntijana ei ole muuttunut.

HAMin asiantuntijuus on taidekokoelman kartuttamisen ja sitä koskevien päätösten perusta. Hankintapäätökset ovat julkisia.

Taidehankintoja **Karttuvaan kokoelmaan** valmistelee taidehankintaryhmä, jossa on asiantuntijaedustajat HAMin jokaisesta yksiköstä. Taidemuseon johtaja päättää ryhmän kokoonpanosta. Taidehankintaehdotuksia tulee myös HAMin ulkopuolelta. Taidemuseon johtaja tekee lopulliset esitykset hankittavista teoksista.

HAMin hankintaesityksistä tekee viranhaltijapäätökset pääsääntöisesti kulttuurijohtaja tai muu päättäjä Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialalla hankintarajojen mukaisesti.

Julkisen taiteen kokoelma karttuu pääosin prosenttirahahankkeiden kautta. Helsingissä prosenttiperiaatetta sovelletaan kaupungin omissa talonrakennus, katu- ja puistohankkeissa

sekä aluerakentamisessa kaupungin maalle. Prosenttirahalla tilataan pääsääntöisesti uusia, kohteeseen varta vasten suunniteltuja tilausteoksia. HAM toimii hankkeissa taideasiantuntijana ja tilaajana on joko Kaupunginkanslia tai Kaupunkiympäristön toimiala KYMP. HAMin julkisen taiteen yksikön asiantuntijat valmistelevat kuhunkin prosenttirahaa sisältävään rakennushankkeeseen taiteilijaehdotuksen, jonka yksikkö käsittelee ja museonjohtaja hyväksyy. Tämän jälkeen HAMin asiantuntija esittelee taiteilijaehdotuksen rakennushankkeen työryhmälle, jossa ovat edustettuina tilaaja, rakennuskohteen suunnittelijat ja mahdolliset käyttäjien edustajat. HAMilla on kaupungin taideasiantuntijana mandaatti valita kuhunkin prosenttirahaa sisältävään rakennushankkeeseen sopivaksi katsomansa taiteilija. Valinnoissa kuullaan työryhmää ja neuvotellaan valintaan liittyvistä toiveista ja reunaehdoista. Taidemuseon johtaja tekee esitykset tilattavista teoksista. HAM ohjaa luonnoksen valmistusta. Kun valmis luonnos on hyväksytty työryhmässä, esitetään viranhaltijapäätöksellä tilaajalle teostilausta. Teokset liitetään valmistuttuaan HAMin taidekokoelmaan. Kulttuurijohtaja tekee tarvittavat viranhaltijapäätökset taidemuseon esityksistä.

HAM hankkii uusia julkisen taiteen teoksia myös erillisellä määrärahalla, jolloin tilaajana on Kulttuurin ja vapaa-ajan toimiala. Viranhaltijapäätökset luonnos- ja teostilauksista sekä kokoelmaan liittämistä tehdään kuten Karttuvan kokoelman hankinnoissa.

Helsingin kaupunki osoittaa vuosittain erilliset määrärahat taidekokoelman ja julkisen taiteen kartuttamiseen.

1. Taidehankinnat-määrärahalla hankitaan teoksia Karttuvan kokoelmaan.
2. Julkisten taideteosten hankinta -määrärahalla hankitaan pääosin uusia tilausteoksia, jotka sijoitetaan pysyväisluonteisesti kaupungin yleisille alueille. Teokset voivat olla myös määräaikaista ja sijaita tapauskohtaisesti myös esimerkiksi tonteilla tai kiinteistöissä. Tällä määrärahalla voidaan kustantaa myös julkisen taiteen korjaushankkeita.

Molemmat määrärahat ovat osa investointimäärärahoja, jotka kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta osoittaa vuosittain talousarvio- ja talousarvioyhteydessä. Helsinki biennaalista hankittaviin taide-teoksiin on mahdollista osoittaa erillinen taidehankintamääräraha.

3.2. Kartuntamenetelmät

Helsingin kaupungin kuvataiteen asiantuntijana HAM tekee esityksiä taideteoshankinnoista ja teosten liittämistä kaupungin taidekokoelmaan. Kokoelma karttuu erilaisin tavoin:

Määrärahoilla tehtävät hankinnat

- valmiin teoksen osto
- tilausteoksen hankinta/komissio

Prosenttirahalla tehtävät hankinnat

- Uuden julkisen tilausteoksen hankinta
- Valmiin teoksen osto

Lahjoitus ja testamenttilahjoitus

Deponointi

Kokoelmasiirto

HAM on hankinnoissaan aktiivinen vaikuttaja taidekentällä ja seuraa tiiviisti visuaalisen kulttuurin ajankohtaisia ilmiöitä kotimaassa ja kansainvälisesti. Teoksia hankitaan **Karttuvaan kokoelmaan** gallerioista, mutta myös suoraan taiteilijoilta. Vanhemman taiteen osalta täydennyksiä kokoelmiin on mahdollista hankkia myös huutokaupoista.

HAM ostaa teoksia myös omista näyttelyistään sekä Helsinki Biennaalista. Taidemuseon eri toiminnot limittyvät tiiviisti toisiinsa ja siksi niiden synergiaa on luontevaa hyödyntää HAMin taidekokoelman kartuttamisessa. Vastaavasti HAMin olemassa olevaa kokoelmaa ja HAMin jo kertaalleen kuratoimia ja tuottamia taideteoksia esitellään Biennaalissa ja näyttelyissä. Mikäli näyttelyyn tai Biennaaliin valmistuva taideteos päätetään hankkia taidekokoelmaan, taideteosten hankintaan kohdistettuja määrärahoja on mahdollista osoittaa myös näyttely- ja biennaaliteosten tuotantokustannuksiin. Taideteoksen voi myös toteuttaa komissiona, jolloin näyttelyyn tuotettava teos jää osaksi HAMin taidekokoelmaa. Julkisen taiteen määrärahoilla tilataan taideteoksia, jotka saavat ensiesityksensä Biennaalissa tai näyttelyissä ja sijoitetaan niiden jälkeen pysyväisluontoisiksi teoksiksi eri puolille kaupunkia.

Julkisen taiteen kokoelma karttuu pääosin taiteen prosenttiperiaatteen avulla.

Prosenttiperiaate tarkoittaa sitä, että julkisten rakennushankkeiden budjetista varataan osuus taiteelle ja julkisiin rakennuksiin, puistoihin ja aukioille tilataan uusia, näihin kohteisiin ja paikkoihin varta vasten suunniteltavia taideteoksia. Prosenttiperiaatepäätöksellä kaupungit ja muut julkisyhteisöt osoittavat sitoutuvansa taiteen ja laadukkaan rakennetun ympäristön edistämiseen. Helsinki on noudattanut taiteen prosenttiperiaatetta vuodesta 1991. Vuonna 2021 kaupunginhallitus vahvisti periaatteen pysyväispäätökseksi (LIITE 3 ja 4), ja se laajennettiin koskemaan myös kaupunkiuudistusalueita ja täydennysrakentamista. Vilkkaan rakentamisen ansiosta Helsinki on Suomen suurin ja kansainvälisessäkin mittakaavassa merkittävä julkisen taiteen tilaaja.

Helsingissä merkittäviin talonrakennus- sekä katu- ja puistoinvestointeihin sisällytetään osuus taiteelle. Helsingin aluerakentamisessa ja kaupunkiuudistusalueilla prosenttiperiaate toteutuu rakennuttajilta kerättävänä taiderahana, joka on kerrosneliökohtainen ja rakennusoikeuden määrään sidottu. Esimerkiksi Kalasatamassa on toteutettu vuodesta 2014 lähtien mittavaa julkisen taiteen ohjelmaa, joka jatkuu 2030-luvulle.

HAM toimii prosenttitaidehankkeissa taideasiantuntijana ja kuraattorina, tekee taiteilijaehdotukset sekä koordinoi taiteilijan, tilaajan, suunnittelijoiden ja tilojen käyttäjien yhteistyötä. Teosten valmistuttua HAM viestii niistä ja huolehtii niiden liittämisestä HAMin taidekokoelmaan.

Taidemuseo hankkii kokoelmaan julkisia teoksia myös **julkisen taiteen määrärahalla**, jota ei ole sidottu rakennushankkeisiin. Määräraha vahvistaa julkisen taiteen osalta alueellista tasa-arvoisuutta, sillä se mahdollistaa teosten hankkimisen myös sellaisiin kaupunginosiin, joilla ei ole kaupungin rakentamishankkeita eikä siten rakentamiseen liittyvää taiteen prosenttirahoitusta. Tätä määrärahaa kohdistetaan HAMin strategian mukaisesti tilausteoksiin, jotka kytkeytyvät HAMin näyttelyihin tai Biennaaliin.

Pääsääntöisesti HAM kutsuu taiteilijat julkisen taiteen hankkeisiin taideasiantuntemuksensa pohjalta. Tällaisen suoratilauksen lisäksi taiteilijavalinta voidaan joskus toteuttaa myös **taidekilpailun** kautta. Taidekilpailu voi olla avoin kilpailu, jossa ehdotukset ovat anonyymejä, tai rinnakkainen luonnostilaus valitulta taiteilijajoukolta. HAM edellyttää, että tilaaja noudat-

taa soveltuvien osien Suomen taiteilijaseuran kilpailuohjeistusta. Taidekilpailun järjestäminen vaatii kutsumenettelyä enemmän aikaa ja rahaa, joten sellaisen järjestämistä harkitaan tapauskohtaisesti. HAM järjestää myös portfoliohakuja kartoittaakseen julkisen taiteen tekijöitä mahdollisimman laajasti.

Lahjoitukset ovat olleet merkittävä osa kaupungin taidekokoelman muodostumista aina 1800-luvulta lähtien. Vanhemman taiteen teokset karttavat erityisesti lahjoituksilla. Lahjoituksissa Karttuvaan kokoelmaan HAM on asiantuntija, lausunnonantaja ja lahjoituksen toteutuessa vastaanottaja.

Myös julkista taidetta saadaan kaupunkiin lahjoituksin ja valtaosa Helsingin historiallisista julkisista taideteoksista onkin aikoinaan lahjoitettu kaupungille. Kaupunki ei kustanna henkilömuistomerkkejä, mutta niitä on kaupungille lahjoitettuina liitetty kokoelmaan. HAM arvioi taidekokoelmaan liitettäviä taideteoslahjoituksia samoilla taiteellisen korkeatasoisuuden ja ylläpitoon liittyvillä kriteereillä kuin muitakin kokoelmahankintoja. Kaupunkiympäristön toimiala arvioi lahjoitusehdotuksia sijoituspaikan sekä teknisten ja muiden käytännön seikkojen näkökulmista. Yhdessä arvioidaan lahjoitusehdotuksen toteutuskelpoisuus. Kaupunki edellyttää lisäksi lahjoittajatahon sitoutumista kaikkien lahjoitushankkeeseen liittyvien kulujen kattamiseen. HAMin tavoitteena on, että julkisen taiteen lahjoitushankkeita varten laaditaan kaupunkiyhteinen ohje, jossa määritellään selkeä prosessi, päättäjätahot ja toimintatavat.

HAM on vuosien kuluessa vastaanottanut myös joitakin **deponointeja**. Deponoinneissa teosten omistajuus säilyy omistajalla, mutta deponoinnin vastaanottaja hallinnoi ja ylläpitää teoksia. Deponointien osalta täytyy huolehtia siitä, että kokoelmaan deponoitujen teosten kulut eivät muodostu kohtuuttomiksi ja että deponointien ajanjakso on mielekäs vastaanottajan kannalta. Siksi HAM suosii deponointien sijaan lahjoituksia, mikäli lahjoitus on mahdollinen. Deponoitujen julkisen taiteen teosten omistajat vastaavat niiden konservoinnista ja Kaupunkiympäristön toimiala vastaa teosten ympäristön kunnossapidosta. Koska julkisen taiteen deponoituina vastaanotetut teokset sijaitsevat KYMPin hallinnoimalla alueella, ei HAMilla ole niissä varsinaista vastuuroolia. Tästä syystä julkisten teosten deponointikäytäntöjä arvioidaan ja uudistetaan strategiakauden aikana.

Kaupungin sisäiset **taideteossiirrot** on toteutettu hallinnollisina menetelminä eli näistä on tehty kokoelmiin liittämispäätös vastaanottavassa päässä. Silloin tällöin saattaa kaupungin eri

kohteista löytyä taideteoksia, jotka eivät kuulu HAMin taidekokoelmaan. Myös kaupungin yleisille alueille on KYMPin tilaamana ja luvittamana syntynyt sellaisia julkisia teoksia, joita ei ole alun perin liitetty taidekokoelmaan. Näiden kohdalla tehdään tapauskohtainen harkinta kokoelmaan siirtämisestä. Siirrettäviksi esitetyt taideteokset käyvät läpi samat kriteerit kuin taidehankinnat, eli toisin sanoen kaikkia esityksiä ei oteta osaksi HAMin taidekokoelmaa. HAM sitoutuu ylläpitämään kokoelmiin siirrettyjä ja liitettyjä teoksia samalla tavoin kuin hankittuja tai lahjoitettuja teoksia.

3.3. Hankintalinjaukset

Helsingin kaupungin kuvataiteen asiantuntijana HAM määrittelee, mitkä taideteokset ja ketkä tekijät tulevat osaksi kaupungin taidekokoelmaa. Kokoelmaa kartutetaan määrätietoisesti ja aktiivisesti. HAMissa tiedostetaan se vastuu, joka kartuttamiseen liittyy ja siksi pyritään jatkuvasti laajentamaan ja syventämään asiantuntemusta ja tarkastelemaan valintoja itsekriittisesti ja oppien. Valinnoissa huomioidaan myös ekososiaalisen vastuullisuuden eri näkökulmat.

Aikamme kuvataide on yhä monimuotoisempaa. Taidehankinnoilla tehdään näkyväksi taiteen eri ulottuvuuksia ja moninaisuutta ja lisätään ymmärrystä taiteesta ja sen käsittelemistä asioista. HAMin hankintalinjaukset ovat tarkoituksellisen laajoja, jotta olisi mahdollisuus toimia joustavasti ja hankkia kunkin hetken kiinnostavinta taidetta. Linjaukset kuitenkin auttavat suuntaamaan katseen juuri HAMin ja helsinkiläisten taidekokoelman kannalta mielekkäisiin valintoihin.

Kokoelman hankinnat osoittavat aina sitä suuntaa, johon kokoelmaa halutaan kehittää. Jokaista hankintaa ja lahjoitusta peilataan olemassa olevaan kokoelmaan ja sen ominaislaatuun. HAMin hankkimat ja kuratoimat taideteokset tallentavat omaa aikaansa ja jättävät siihen jälkensä sekä muokkaavat osaltaan taidehistoriaa.

Kokoelmaa kartutetaan pääasiassa ajankohtaisimmalla nykytaiteella. Suomalainen kuvataide toimii nykyisin erottamattomasti kansainvälisessä kontekstissa. HAM toimii pääkaupunkiseudun monikielisessä ja kulttuurisessa ympäristössä moninaisten toimijoiden verkostoissa. Paikallisen ja kansainvälisen

taiteen erottaminen toisistaan ei siten ole tarkoituksenmukaista. HAMille kansainvälisyys on maailmankuvaa ja aktiivista vuorovaikutusta ja dialogia muun maailman kanssa.

HAM hankkii ja tilaa teoksia mahdollisimman monimuotoiselta ammattitaiteilijoiden joukolta.

Ajankohtaiseen, uusia suuntia luotaavaan taiteeseen on panostettu pitkään ja johdonmukaisesti. Hankinnoissa on alusta asti seurattu tekijöitä, jotka etsivät uusia ja yllättäviä näkökulmia kuvataiteen esteettisiin ja sisällöllisiin kysymyksiin. Kokoelmassa onkin monien nykyisin ansioituneiden taiteilijoiden varhaisia teoksia.

Kuvataide, kuten taide yleensäkin, heijastaa omaa aikaansa ja yhteiskuntaansa. Tällä hetkellä etenkin ilmastokriisin, luontosuhteen ja moninaisuuden kysymykset ilmenevät taiteen sisällöissä ja niiden tallentaminen myös taidehankinnoilla on tärkeää. Kokoelmaan hankitaan myös ajallemme tyypillistä yhteiskunnallisesti kantaaottavaa ja kriittistä taidetta.

Nykytaide on osa jatkumoa ja taiteen pitkää traditiota. Päivänpolttavien teemojen ohella taidehankinnoissa on paikkaansa ajattomille ja universaaleille, taiteen esteettisiä ja materiaalisia kysymyksiä luotaaville teoksille.

Uusien tilausteosten kuratointi julkiseen tilaan asettaa lisäksi omat erityiskysymyksensä. Kun teos suunnitellaan lähtökohtaisesti tiettyyn tilaan, paikkaan ja kontekstiin, näiden ominaisuudet ja reunaehdot vaikuttavat väistämättä prosessiin ja lopputulokseen. Julkisen taiteen teokset ovat yksilöllisesti ja eriaikaisesti paikkasidonnaisia. Taiteilijan ja kuraattorin ratkottavana on taiteen sisällöllisten, materiaalistien ja esteettisten kysymysten lisäksi lukuisia käytännön reunaehtoja. Myös julkisen taiteen yleisösuhte poikkeaa museotiloissa esitettävästä taiteesta: julkisessa ulkotilassa teoksen kohtaa laaja yleisö, ja koulujen ja päiväkotien kaltaisissa sisätiloissa taide on osa tietynikäisten lasten ja nuorten arkea.

Tällä hetkellä suurin osa julkisen taiteen teoksista suunnitellaan pitkäikäisiksi. Teoksilla tai teososilla voi kuitenkin olla erilaisia elinkaaria, ja teokset voivat perustellusta syystä olla myös tapahtumallisia ja väliaikaisia. Kokoelmaan jää aina jokin pysyvä jälki, esimerkiksi dokumentaation muodossa. Tapahtumallisuus ja väliaikaisuus liittyvät osaltaan kysymyksiin ekologisesta, kestävistä ja vastuullisesta toiminnasta.

Hankintakriteereistä pysyviä ovat kuvataiteen teosten korkea taiteellinen taso, ammattimaisuus ja laadukkuus. Kaupungin

taidekokoelmalle ei ole määritelty ajallisia, sisällöllisiä tai paikallisia rajoja. Teknisiä, tai muita luokittelevia kriteereitä ei hankinnoissa ole. Teosten tulee kuitenkin ilmentyä kuvataiteen kentällä, olla osa laajaa visuaalisen kulttuurin kenttää. HAM tukee ammattitaiteilijoiden asemaa ja ammattitaiteilijoiden tuottamia sisältöjä. HAMin uudessa strategiassa taide on kaiken lähtökohta. Kaiken toiminnan perustana on luottamus taiteen voimaan ja taiteilijoiden kykyyn tuottaa oivalluksia, antaa henkisiä rakennuspuita ja koskettaa.

HAMin taidekokoelmaa täydennetään joissakin tapauksissa myös vanhemman taiteen osalta, mikäli taideteoksella on kytkös olemassa olevaan kokoelmaan.

Taidehankinnoilla tallennetaan kulttuuriperintöä tuleville yleisöille. Koska HAM on merkittävä taiteen hankkija kuvataiteen kentässä, riskinä HAMin perustehtävän toteuttamisessa on hankintamäärärahojen riittämättömyys suhteessa taiteen hintakehitykseen.

TOVE JANSSON

Ennen naamiaisia

1943

Kuva: Yehia Eweis / HAM

4. MITEN KOKOELMAA SÄILYTETÄÄN JA HOIDETAAN

HAMIN TAIDEKOKOELMAN SÄILYTYKSESTÄ ja hoidosta huolehtivat taidekokoelman käsittelyyn ja ylläpitoon perehtyneet ammattilaiset. Työtä ohjaavat kansalliset ja kansainväliset kulttuuriomaisuuden suojelun lait, säädökset ja eettiset ohjeistukset. Tämän työn keskiössä ovat taidemuseon konservaattorit, museomestarit, registraattorit, valokuvaajat, arkkitehti ja kuraattorit, joiden kaikkien yhteistyön tarkoituksena on säilyttää teoksen fyysinen, tai joissain tapauksissa sähköinen, olomuoto mahdollisimman muuttumattomana mahdollisimman pitkään.

Kokoelman säilyvyyden kivijalat ovat: teosten dokumentointi, luettelointi, inventointi ja teosliikenteen tarkka seuraaminen kokoelmanhallintajärjestelmää hyödyntäen, ennaltaehkäisevän sekä varsinaisen/korjaavan konservoinnin toimenpiteet, ja korkean turvallisuustason vaaliminen kaikkialla missä teoksia esitetään, säilytetään tai liikutetaan.

Kokoelmanhallintajärjestelmä sisältää tiedot kaikista kokoelmahankinnoista ja -lahjoituksista, kaikista taideteoksista sekä niiden sijaintitiedot. Järjestelmällä hallinnoidaan myös kaikkia teoksiin liittyviä toimenpiteitä. Kokoelmanhallintajärjestelmän ajantasaiset tiedot ovat osa riskienhallintaa.

4.1. Säilyttäminen, konservointi ja ylläpito

Säilyttämisen prosessiin kuuluvat kaikki teoksen käsittelyn osa-alueet teoksen tutkimisesta ja dokumentoinnista sen saapuessa kokoelmaan, teoksen esillepanon ja esittämisen vaiheet, teoksen liikuttelun turvaaminen ja säilyttämisen kokonaisuus konservointitoimenpiteineen.

Taideteosten konservointi pitää sisällään sekä varsinaisen, että ennaltaehkäisevän konservoinnin toimenpiteet ja niihin liittyvät toiminnot, joilla kaikilla varmistetaan teosten säilyminen. Ennaltaehkäisevän konservoinnin toimenpiteillä edistetään teosten säilymistä ilman teokseen kohdistuvia käytännön toimenpiteitä.

Näitä ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä ovat:

- Teosten materiaalien ja tekniikan tutkimukseen ja tunte-
mukseen perustuva teoksen säilytys-, käsittely- ja esitys-
ohjeistuksen valmistaminen mahdollisten taiteilijahaastat-
teluiden ja taiteilijan toimittamien ohjeiden avulla. Uusien
julkisten taideteosten kohdalla taiteilijalle annettava mate-
riaaleihin ja tekniikan toimintavarmuuteen liittyvä ohjeis-
tus sekä muun HAMin asiantuntijuuden hyödyntäminen
teoksen valmistus- ja sijoittamisprosessissa.
- Teoksen kunnon tarkka dokumentointi kirjallisesti ja va-
lokuvaamalla muutoksien havainnointia varten, sekä kun-
non tarkkailu teoksien ollessa esillä tai liikkeessa.
- Teosten käsittelyn ohjeistus esimerkiksi henkilökuntaa ja
yhteistyökumppaneita kouluttamalla, tai kosketelun estä-
minen ohjeistuksella tai fyysisillä teosta suojaavilla toimil-
la, kuten erilaisin estein ja suojauksin, kuten esimerkiksi
kehystämällä teos.
- Teosliikenteen ammattimaisen toiminnan varmistaminen
toimijoiden ja kuljetusvälineiden valinnoilla, sopimuksin,
ohjeistuksin sekä joissain tapauksissa kuriiritoiminnalla,
jossa teosta valvova henkilö kulkee teoksen mukana koko
sen matkan ajan.
- Teosten esittämistä näyttelyissä ja esillä pitämistä talletus-
paikoissa edeltävät ja niiden aikaiset toimenpiteet, kuten

teosten kunnan tarkastus ja dokumentointi, sekä esittämipaikan olosuhteiden (turvallisuus, valaistus, lämpötila ja ilmankosteus) huolellinen tarkastelu, ja huomioiden pohjalta tehtävät valinnat.

- Teosten säilytysolosuhteista huolehtiminen ja niiden monitorointi, olosuhdeseuranta taidemuseon hallinnassa olevien laitteiden kiinteistöautomaatiikan rinnalla, ja laitteistojen toiminnan varmistaminen saatavan tiedon pohjalta. Säilytykseen käytettävien rakenteiden, pakkausmateriaalien ja pakkausten valinta.

Varsinaiset käytännön konservoinnin toimenpiteet kohdistuvat taideteoksen rakenteeseen tai materiaaleihin, joko niin että niihin lisätään tai niistä poistetaan jotain, tai joissain tapauksissa teoksen osia korvataan uusilla. Yleisempiä toimenpiteitä ovat teoksen puhdistaminen, pinnan suoristaminen tai paikkaaminen, maalipinnan tai teososien kiinnittäminen. Teososan korvaamista uudella edeltää aina tarkka moniammatillinen keskustelu, harkinta ja edeltävän tilanteen dokumentointi. Kaikki tehdyt konservointitoimenpiteet kirjataan ja dokumentoidaan kokoelmanhallintajärjestelmään.

Teoksen ylläpitoon joko talletuspaikassaan tai näyttelyn aikana liittyy myös useita edellä mainittuja konservointitoimenpiteitä, mutta osa ylläpidon toimenpiteistä voidaan joissain tapauksissa antaa tehtäväksi myös muille osapuolille. Näin voidaan toimia mm. rutiininomaisesti tehtävien sähköosien kuten esim. polttimoiden vaihdon kanssa, tai tiettyjen julkiseen taiteeseen kohdistuvien puhdistustoimenpiteiden tai esim. vesihuollon kohdalla, joita tehdään yhteistyössä Kaupunkiympäristön toimialan kanssa.

Kaupungin taidekokoelmassa on yli 500 julkisen taiteen teosta kolmelta vuosisadalta. Jokainen teos vaatii ikääntyessään myös ylläpitoa, korjauksia ja konservointia, josta museon julkisen taiteen yksikkö vastaa yhteistyössä Kaupunkiympäristön toimialan kanssa. Teokset pyritään säilyttämään tuleville sukupolville mahdollisimman pitkään ja taiteilijan alkuperäistä tarkoitusta vastaavassa kunnossa. Joskus teosta ei enää voida korjata, ja silloin se joudutaan poistamaan HAMin poistoprosessia noudattaen.

Julkisen taiteen ylläpitoon kuuluvat muun muassa konservoinnit, tekniset korjaukset, pesut ja suojaavat pintakäsittelyt.

HAM ennakoi ylläpitotarpeita ja korjaa ja konservoi teoksia suunnitelmallisesti, mutta pyrkii myös reagoimaan mahdollisimman nopeasti yllättäviin ongelmatilanteisiin ja ilkevaltaan.

KYMPin, KUVAn ja HAMin välillä solmittiin julkisen taiteen ylläpitosopimus 16.3.2023. Siinä kirjattuja käytäntöjä jalkauteaan ja vakiinnutetaan KYMPin kanssa. Tämä vaatii myös mm. taideteoskohtaista huolto-ohjeiden uusimista ja työnjaon määrittelyä erityisesti kiinteistöjen prosentitaideteosten kohdalla.

Kaupungin rakentuessa ja katutöiden yhteydessä teoksia pitää myös siirtää ja varastoida. Yleensä julkisen taiteen teokset pyritään palauttamaan alkuperäiseen paikkaansa tai mahdollisimman lähelle sitä, tai jotenkin muuten alkuperäinen konteksti huomioon ottaen. Aina tämä ei onnistu, jos esimerkiksi paikka muuttuu ratkaisevasti, uutta luontevaa sijoituspaikkaa ei löydy, tai rakennus puretaan teoksen ympäriltä. Joskus teokset joudutaan varastoimaan toistaiseksi, ja saatetaan jopa päätyä teoksen poistoprosessiin.

Paikkaan suunniteltujen ja elinkaareltaan pitkiksi tehtyjen teosten lisäksi HAM toteuttaa tapahtumallisia ja väliaikaisia julkisen taiteen teoksia, joille määritellään elinkaari. Elinkaaren päättymisen jälkeen teosta ei enää ylläpidetä. Tapahtumallinen tai väliaikainen teos dokumentoidaan, ja dokumentaatio tallennetaan kokoelmanhallintajärjestelmään.

4.2. Teosturvallisuus

Teosturvallisuuden varmistaminen on osa taidemuseotoiminnan päivittäistä toimintaa ja sen toimivuutta tarkastellaan säännöllisesti riskienhallinnan keinoin. Teosturvallisuuteen liittyvää **riskienhallintaa** tehdään sekä HAMin johtoryhmän, turvallisuusryhmän, että kokoelma- ja julkisen taiteen yksiköiden osaamiseen nojautuen. Riskienhallintaa tehdään myös yhteistyössä Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan kanssa. Turvallisuustason, sekä -järjestelyihin voidaan tehdä tarvittaessa nopeitakin muutoksia. Kokoelmateosten teosturvallisuus varmistetaan sekä useilla ennaltaehkäisevän konservoinnin toimenpiteillä, mutta myös toimintapaikkojen teknisen turvallisuuden eri osa-alueiden toiminnalla.

Teosten tallettamisessa ja tilausteosten sijoittamisessa kaupungin eri toimipisteisiin ja muihin julkisiin tiloihin kohdistuu

aina harkittu riski, jota pyritään pienentämään sekä teosvalinnoilla, ripustusratkaisuilla, tilausteosten suunnittelussa, että hyvällä yhteistyöllä talletuspaikkojen henkilökunnan kanssa. Prosenttitaidekohteiden käyttäjät saavat ohjeet siitä, kuinka huomioida ja suojella tiloihinsa sijoitettuja taideteoksia. Kiinteistöjen isännöitsijöille tullaan tekemään prosenttiteosten ylläpitoon liittyvä ohjeistus. Myös erilaiset palautejärjestelmät ja kaupunkilaisten aktiivisuus auttavat tämän osa-alueen hallinnassa.

Taideteosten inventointi taidemuseon kokoelmakeskuksessa, taideteosten talletuspaikoissa ja prosenttitaidekohteissa kuuluu HAMin säännölliseen toimintaan. Talletustoiminnassa ja julkisen taiteen kohdekäyntien yhteydessä tarkistetaan teosten sijainnintapaikat ja mahdolliset muutokset. Viime vuosina on varsinkin teosten kyltitysten yhteydessä käyty läpi useita talletuskohteita. Taideteosten kyltitykset, laajennetut teostekstit ja taustoittavat prosenttitaideohjeet lisäävät tietoa teoksista ja myös tietoisuutta kaupungin taidekokoelmasta. Siten ne tukevat kaupungin omaisuudesta huolehtimista ja tiedonkulkua kohteiden ja HAMin välillä. Teosten inventointia tapahtuu koko ajan toimipisteiden muuttojen, remonttien, myyntien ja organisaatiomuutosten seurauksena.

Tämän lisäksi HAM lähettää noin 5–7 vuoden välein kaikkia kaupungin talletus- ja prosenttitaidekohteita kattavan inventaariokyselyn, jossa tiedustellaan teosten tilannetta, ovatko ne paikoillaan, niiden kuntoa ja yhteyshenkilötietojen tarkistusta. Näiden inventointien yhteydessä löytyy välillä aiemmissa inventoinneissa ”ei löydy” -merkinnällä varustettuja teoksia, joskus jopa vuosikymmenien jälkeen. Taidemuseon henkilökunta auttaa teosten etsinnässä ja tunnistamisessa. Käytäntönä on ollut, että ”ei löydy” teoksia poistetaan talletuspaikan teoslistalta vasta kun niiden sijaintia on selvitetty useaan kertaan.

Viimeisin inventaariokysely toteutettiin 2018–2020. Koko prosessi listojen lähetyksestä tietojen tarkastukseen ja niiden päivittämiseen kokoelmanhallintajärjestelmään kestää useamman vuoden. Säännöllinen ja vastavuoroinen yhteydenpito taidemuseon ja talletus- ja prosenttitaidekohteiden välillä on tärkeää. Tätä toteutetaan ohjeistuksella sekä käyntien ja inventointien yhteydessä. Tehtävää hoitavien kuraattoreiden yhteystiedot löytyvät HAMin verkkosivuilta.

HAMilla on yhteinen kokoelmakeskus Helsingin kaupunginmuseon kanssa. Kokoelmakeskuksen turvataso on kaikilta osin korkea. Myös HAMin omien Tennispalatsin näyttelytilojen

turvataso on korkea, kansainväliset museostandardit täyttävä. Molemmat tilakokonaisuudet on varustettu suositulosuhteita ylläpitävällä tekniikalla sekä asianmukaisilla murto-, sammutus- ja palohälytyslaitteistoilla.

4.3. Kokoelmapoistot

Säilyttämisen etiikka on keskeistä museotyössä ja taidemuseon ensisijainen tehtävä on toimia taiteen säilyttäjänä. Toisinaan teoksen säilyttäminen ei kuitenkaan eri syistä ole mahdollista, jolloin teos saatetaan poistaa kokoelmasta. Kokoelmapoisto on kuitenkin poikkeus ja viimeinen vaihtoehto, ja siihen johtavat syyt painavia. Kokoelmapoisto tarkoittaa erilaisin menetelmin suoritettavaa objektin, HAMin kohdalla taideteoksen, pysyvää siirtämistä pois taidekokoelmasta; sekä konkreettisia poistotoimenpiteitä, että teoksen statuksen muutosta kokoelmanhallintajärjestelmässä.

Poistojen pääperiaatteena on, että poistot tulee tehdä perustellusti. Se, että teos on rakenteeltaan tai materiaaliltaan vaarallinen, voi olla poiston peruste. Teos voi olla tuhoutunut materiaaliteknisistä tai olosuhdesyistä (esimerkiksi rakennuksessa ympäristössä tapahtuvien muutosten takia), vandalismin seurauksena tai teos voi olla varastettu tai kadonnut. Toisinaan teosten elinkaari vain tulee päätökseensä. Nykytaiteessa tehdään teoksia, jotka eivät säily kymmeniä tai satoja vuosia. Uusien tekniikoiden ja materiaalien käyttö teoksissa saattaa aiheuttaa niissä ennakoimattomia muutoksia, jolloin teos saattaa muuttua oleellisesti alkuperäisestä. Joskus riittää teoksen osan korvaaminen uudella, mutta toisinaan edessä saattaa olla teoksen poistaminen.

Taideteos voi olla esimerkiksi ääntä, liikkuvaa kuvaa, katoavaa taidetta, performanssia, tapahtumaa, installaatiota tai internet-taidetta. Se voi olla myös kaava tai konsepti. Mikäli näitä teoksia hankitaan kokoelmiin, sovitaan teoksille elinkaari. Tarvittaessa voidaan myös sopia mitä teokselle tapahtuu elinkaaren päättymisen jälkeen, eli miten se poistetaan HAMin taidekokoelmasta. Ennakointi koskee myös lahjoituksia, joiden elinkaaresta sovitaan tarpeen mukaan jo lahjoitusehdoissa.

Myös mediataiteen muuttuvat formaatit sekä esitystekniikka aiheuttavat huomattavia haasteita perinteisen museaalisen

säilyttämisen näkökulmasta. Mediataiteessa on todennäköistä esimerkiksi, että taideteoksen tallennusmuoto vanhentuu. Museoiden kannalta ongelmia tuottavat lisäksi esitystekniikkaan liittyvät kysymykset, kuten missä määrin tekniikka luetaan teoksen osaksi ja miten sitä ylläpidetään. Mediataiteen hankintasopimuksissa määritellään erilaisia reunaehtoja teoksen säilytykselle ja uudelleen esittämiselle, esimerkiksi selvennyksenä sille, miten teoksen teknistä formaattia on mahdollista muuttaa teoksen säilymisen takaamiseksi.

Poistaminen voidaan nähdä myös yhtenä taidekokoelman kehittämisen välineistä. Kaupungin taidekokoelma muodostuu kaupungin 1800-luvun loppupuolelta lähtien eri tahojen tekemistä hankinnoista sekä lahjoituksista. Taideteoksia on hankittu alusta asti myös esille kaupungin ulko- ja sisätiloihin, alun perin kaupunkilaisten ja kaupungin työntekijöiden iloksi. Taidekokoelman luettelointia ja hoitoa on tehty museoammattilaisten toimesta järjestelmällisesti 1970-luvun lopulta lähtien. 1980-luvulta alkaen taidemuseon ammatillisen henkilökunnan määrä on kasvanut. Vanhat merkinnät teostiedoista ovat joiltain osin epätarkkoja ja puutteellisia eivätkä vastaa nykyisiä taideteosluetteloinnin standardeja. Kaupungin taidekokoelmaan on liitetty vuosikymmenien saatossa myös teoksia, jotka eivät laadullisesti vastaa museokokoelmalle määritettyjä kriteerejä. Taidemuseon hankintalinjaukset on määritetty tähän kokoelmapolitiikkaan, jota päivitetään säännöllisesti. Nykyään taidemuseon talletustoinnilla ja julkisella taiteella on selkeät tavoitteet, prosessikuvaukset ja säännölliset inventoinnit. Vuosikymmenten kuluessa teosten sijoituspaikoista on saattanut kadota teoksia, joita ei ole pystytty jäljittämään tai ne ovat tuhoutuneet erinäisistä syistä.

Julkisen taiteen ja kiinteiden, paikkaan sidottujen taideteosten kohdalla saattaa sijoituspaikka tai ympäristö muuttua niin merkittävästi, että teos joudutaan poistamaan. Teoksille pyritään ensisijaisesti etsimään uutta sijoituspaikkaa, mutta toisinaan julkiset teokset ovat niin paikkasidonnaisia, ettei niiden alkuperäinen ajatus toimi erilaisessa kontekstissa. Teos voi myös olla kiinni rakenteissa tai rakennuksessa, joka tuhoutuu, puretaan tai myydään. Julkisen taiteen teokset ovat myös riskialttiita varkauksille tai ilkivallalle. Toisinaan julkisen taiteen teoksen ylläpitokustannukset, kuten energiakustannukset, saattavat kasvaa kohtuuttomiksi. Mikäli niitä ei pystytä järkevillä muutostoinpiteillä kohtuullistamaan, voidaan teoksen poistoa kokoelmista harkita.

Strategiansa mukaisesti Helsingin kaupunki myös myy ylimääräiseksi jääneitä kiinteistöjään, joissa saattaa sijaita kiinteästi paikkaansa suunniteltu ja integroitu kokoelmateos. Jos integroitua teosta ei pystytä teosta vaarantamatta tai teoksen paikkasidonnaisuuden takia irrottamaan ja uudelleen sijoittamaan, saatetaan kiinteistön osana myydyt teokset joutua poistamaan kokoelmasta. Näissä tapauksissa käytetään aina tapauskohtaista harkintaa ja kiinteistön uusi omistaja pyritään sitouttamaan teoksen säilyttämiseen ja ylläpitoon. HAM kehittää ennakkointia ja yhteistyön malleja kaupungin kiinteistöjen myynnistä vastaavan KYMPin kanssa.

HAM käynnisti poistettujen ja poistettavien teosten tarkistamisprojektin, kun HAM siirtyi MuseumPlus-kokoelmanhallintajärjestelmän käyttöön vuoden 2021 lopussa. Kaikkia kokoelmia on tarkasteltu takautuvasti tässä yhteydessä poistojen näkökulmasta.

Taideteosten ainutkertaisuus määrittelee vahvasti taidekokoelmista tehtäviä poistopäätöksiä. Poistopäätöksiä ei tehdä kevein perustein, ja päätöksiä tehtäessä muistetaan taidemuseon rooli ja vastuu taidevarannon ylläpitäjänä myös tuleville sukupolville. Joitakin kokoelmien osia tai yksittäisiä teoksia pitää kuitenkin pystyä uudelleenarvioimaan. Muut erityisesti huomioon otettavat seikat liittyvät taiteilijan rooliin sekä tekijänoikeudellisiin kysymyksiin, kuten taiteilijan luoksepääsyoikeuteen teoksiinsa.

Poistoprosessissa hyödynnetään eri osapuolten asiantuntemusta ja tarvittaessa tukeudutaan asiantuntijalausuntoihin. Myös taiteilijan tai perikunnan huomioon ottaminen on ensiarvoisen tärkeää. Silloin, kun se on mahdollista, museo onkin poistoja tehdessään yhteydessä myös taiteilijaan tai tekijänoikeudenhaltijoihin.

Julkisen päätöksenteon kautta etenevä poisto pitää prosessin läpinäkyvänä. Taidemuseo määrittelee poistosta tiedottamisen tarpeen ja laajuuden tapauskohtaisesti, huolehtien, että prosessista tiedotetaan avoimesti kaikille tarvittaville osapuolille.

Yhtään kokoelmapoistoa ei tehdä ilman asianmukaista arviointia. Lopullisen poistoarvion ja poistoesityksen tekee aina taidemuseoammattilaisista koottu asiantuntijaryhmä keskustelun perusteella yhdessä määriteltäviä arviointikriteereitä ja ICOM:in museotyön eettisiä sääntöjä noudattaen. Arviointi voi johtaa myös poistoprosessin keskeyttämiseen.

LEENA LUOSTARINEN

Punaista silkkiä

1995

Kuva: Sonja Hyytiäinen / HAM

5. KOKOELMAN SAAVUTETTAVUUS JA KÄYTTÖ

5.1 Näyttelyt

TENNISPALATSIIN KESKITTYVISSÄ KOTIMAISISSA ja kansainvälisissä näyttelyissään HAM tuo esille kansainvälisiä nykyaiteen klassikoita, suomalaista modernia taidetta ja nykyaiteita sekä HAMin taidekokoelmaan liittyviä, uutta taidehistoriallista tutkimusta esitteleviä kokonaisuuksia. Lisäksi HAM-galleriassa esitellään uutta suomalaista nykyaiteita.

HAM järjestää vuosittain noin kymmenkunta kansainvälisen ja kotimaisen taiteen näyttelyä. Tennispalatsiin sijoittuva näyttelytoiminta tarjoaa kaupunkilaisille korkeatasoisia elämyksiä, oppimisen mahdollisuuksia sekä osallistavaa yleisötyötä. Museon kansainvälinen näyttelytoiminta, jonka merkittävin panostus on vuorovuosin järjestettävä Helsinki Biennaali, tuo korkeatasoisen lisän alueen kuvataidetarjontaan.

HAM esittelee taidekokoelmansa teoksia pääosin vaihtuvissa näyttelyissä Tennispalatsissa. Osa kokoelmasta on myös pysyvästi esillä näyttelytiloissa. Taidemuseon sydämen muodostavalle *Leonard ja Katarina Bäcksbackan* kokoelmalle on museon ensimmäisessä kerroksessa omat salinsa (HAM Juuret). Kokoelmaa esitellään tavallisesti vuosittain vaihtuvissa, temaattisissa näyttelykokonaisuuksissa, joiden kuraattoreina toimivat sekä museon omat sisältöasiantuntijat, kuin myös ulkopuoliset kutsutut asiantuntijat. HAM Mixin puolella on esitetty myös HAMin taidekokoelmaan pohjaavia kokonaisuuksia, kuten myös yksittäisten taiteilijoiden tuotantoon keskittyviä näyttelyitä.

Helsingin kaupunki omistaa useita *Tove Janssonin* helsinkiläisiin rakennuksiin toteuttamia julkisia maalauksia, jotka kuuluvat HAMin taidekokoelmaan. Osa näistä kookkaista teoksista on aikojen myötä siirretty pois alkuperäiseltä paikaltaan museotiloihin, kuten alun perin ravintola Kaupunginkellariin toteutetut *Juhlat maalla* (1947) ja *Juhlat kaupungissa* (1947) freskot, jotka ovat nyt pysyvästi esillä HAMin tiloissa. Kokoelmaan kuuluvat myös Apollonkadun tyttökoulun, nyk. Minervaskolanin ikkunamaalaukset (1944), Pitäjänmäellä sijainneen Strömbergin tehtaan henkilöstöruokalan seinämaalaukset *Lepo työn jälkeen* (1945) ja *Sähkö* sekä Auroran sairaalan lastenosaston seinämaalauksen *Leikki-kilpailuluonnokset* (”Lek”, 1955). *Tove Jansson* piti vuonna 1943 ensimmäisen yksityisnäyttelynsä *Bäcksbackan* Taidesalongissa, josta *Leonard Bäcksbacka* hankki teoksen *Ennen naamiaisia* (nykyään HAM Helsingin taidemuseon kokoelmassa). Osa HAMin näyttelytiloista on varattu *Tove Janssonin* taiteen laajempaan esittelyyn joka toinen vuosi vaihtuvilla näyttelykokonaisuuksilla. HAM vahvistaa *Tove Janssonin* ja tämän helsinkiläisen taiteilijaperheen asemaa taidehistorian tutkimuksessa ja tuo esille heidän monipuolista taiteellista perintöään. HAM korostaa *Tove Janssonin* merkityksellisyyttä ja taiteellisen tuotannon ajankohtaisuutta ajassamme myös kansainvälisesti.

Vuonna 2024 HAM käynnistää kehityshankkeen, jossa museon ensimmäisen kerroksen, pääosin HAMin taidekokoelman esittelyyn varattujen näyttelytilojen käyttö konseptoidaan uudelleen. Tavoitteena on luoda suurempi yhtenäinen tila HAMin taidekokoelman sekä *Toven Janssonin* tuotannon esittelyyn. Myös uudemman kotimaisen taiteen esittelyyn luodaan uusi tila ja ohjelmistokonsepti, jonka puitteissa nähtävät näyttelykokaisuuudet korvaavat HAM gallerian toiminnan ja ovat vahvemmin osa museon omaa kuratoitua näyttelyohjelmistoa. Uusittu museon ensimmäinen kerros aloittaa toimintansa vuonna 2026.

5.2 Taide julkisessa tilassa

5.2.1. Julkinen taide

Merkittävä osa julkisen taiteen kokoelmasta on kaikkien nähtävillä kaupunkitilassa. Myös kaupungin puolijulkisiin sisätiloihin suunnitellut julkisen taiteen teokset tavoittavat runsaan yleisön

kouluissa, päiväkodeissa, kirjastoissa ja muissa kaupungin kiinteistöissä. Näiden lisäksi HAM on tallettanut kaupungin tiloihin noin 2500 Karttuvan kokoelman teosta.

Julkinen taide luo kokemuksellista, kiinnostavaa ja keskustelua herättävää kaupunkia. Julkisessa tilassa taide tulee lähelle ihmisten arkea ja mahdollistaa taiteen kohtaamisen tasapuolisesti kaikille. Julkisen taiteen teokset lisäävät rakennetun ympäristön viihtyisyyttä ja vahvistavat asukkaiden paikallisidentiteettiä ja -ylpeyttä. Taideteokset toimivat osana kuvataidekasvatusta. Julkinen taide lisää myös Helsingin vetovoimaa kansainvälisenä kulttuuri- ja kuvataidekaupunkina.

Julkisen taiteen kokoelma on laajasti saavutettavissa myös HAMin verkkosivuilta löytyvän julkisen taiteen teoshaun avulla. Sivuilta löytyvät tiedot ja kuvat ulkotilojen kokoelmateoksista ja hakuun tullaan lisäämään kiinteistöissä sijaitsevat julkisen taiteen teokset kuvineen. HAMin kokoelmaan kuuluvat julkisen tilan teokset löytyvät myös Finna-tiedonhakupalvelusta, joka kokoaa yhteen noin sadan suomalaisen museon, kirjaston ja arkiston aineistot. Ulkona sijaitsevat julkisen taiteen teokset löytyvät myös Pääkaupunkiseudun palvelukartalta.

5.2.2.

Kokoelmateosten tallettaminen kaupungin tiloihin

Taideteosten tallettaminen kaupungin eri toimipisteisiin on yksi HAMin tuottamista merkittävistä palveluista kaupunkilaisille ja kaupungin työntekijöille. Talletustoiminnan kautta noin 20 % kaupungin taidekokoelmasta on jatkuvasti esillä kaupunkilaisten ja kaupungin työntekijöiden arjessa. HAM tallettaa teoksia kaupungin taidekokoelmasta kaupungin toimialojen ja liikelaitosten toimipisteisiin, kaupunkikonsernin tytäryhtiöiden sekä kuntayhtymän tiloihin. Taidemuseonjohtajan poikkeusluvalla taideteoksia voidaan ripustaa ja installoida myös yksittäisiin kaupunkiorganisaation ulkopuolisiin kohteisiin esimerkiksi markkinointitarkoituksessa.

Talletuskohteiden valinnassa HAM pyrkii tasapuolisuuteen kaupungin eri alueiden ja toimialojen kesken. Taideteoksia talletetaan esimerkiksi kouluihin, kirjastoihin ja senioreiden palvelukeskuksiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen eri toimipisteisiin on talletettu myös runsaasti teoksia. Kun vuoden 2023 alussa vastuu niiden järjestämisestä siirtyi

kunnilta hyvinvointialueille, Helsinki jäi poikkeuksena omaksi hyvinvointialueekseen.

Ensisijaisina talletuskohteina ovat julkiset tilat, kuten asiakas-, aula-, kokous- ja taukotilat, joissa taideteokset ilahduttavat mahdollisimman monia. Teosten kuratoinnissa otetaan aina huomioon asiakkaiden näkökulma. Talletustyössä priorisoidaan remontoituja tiloja ja toimitiloja, joissa ei ole ennestään teoksia HAMin taidekokoelmasta. HAM on mukana talletustyössä myös uudisrakennuskohteissa, jolloin kohteeseen tulevia teoksia voidaan kuratoida yhtenä kokonaisuutena jo kohteen suunnittelu- ja rakennusvaiheessa.

Talletuskohteiden suunnitteleminen kokonaisuuksina varmistaa osaltaan talletustoiminnan laatua. Talletustoiminnan tavoitteena on lisätä kokoelmien saavutettavuutta ja käytettävyyttä sekä kokoelmien tunnettavuutta. Ajoittain toteutetaan myös laajempia osallistavia yhteistyöprojekteja HAMin yleisötyötiimin kanssa, esimerkiksi kouluissa. Talletuskohteissa esillä oleviin taideteoksiin toimitetaan teoslaput, joista näkyvät teosten perustiedot: teoksen tekijä, teosnimi ja sen valmistumisajankohta.

Talletustoiminta on tärkeä osa HAMin taidekokoelmayksikön työtä. Se lisää HAMin ja HAMin taidekokoelman näkyvyyttä näyttelytilojen ulkopuolella ja tekee taideteoksista ja siten kuvataiteesta entistä saavutettavampia. Toimitiloihin talletetut teokset saavuttavat myös niitä, jotka eivät käy museoissa tai muuten kohtaa taidetta arjessaan. Kokoelman taideteokset tulevat näin tunnetuksi ja tutummiksi. Taiteella voidaan herättää ajatuksia, ja se voi toimia talletuspaikoissa keskustelujen käynnistäjänä. Taiteella on myös merkittävä työympäristön viihtyisyyttä lisäävä merkitys, kun asiakkaan lähtökohdista valittu taide on läsnä työpaikkojen päivittäisessä arjessa.

Kaupungin taidekokoelmasta, jota HAM hallinnoi ja hoitaa, on talletettu kaupungin toimitiloihin noin 2500 teosta. Kaupunki on luopunut monista toimitiloistaan ja keskittänyt toimintaansa osassa toimialoista yhteen tai muutamaaan toimipisteesseen. Myös rakennusten tilaratkaisut, kuten avokonttorit, ovat saattaneet vähentää mahdollisia seinäpintoja ja paikkoja taideteosten ripustukseen ja asennointiin.

Kestävä kehitys, ympäristö- ja sosiaalinen vastuu, on huomioitu myös talletustoiminnassa ja siinä pyritään ekologisuuteen sekä työprosesseissa että säilytysratkaisuissa. Teosten turhia siirtoja ja kuljetuksia vältetään ja muutoksia talletuksiin tehdään vain perustelluista syistä, esimerkiksi toimipistemuut-

tojen tai remonttien vuoksi. HAM huolehtii myös talletettujen teosten ylläpidosta ja konservoinnista. Uusien talletuskohteiden suunnittelun ja toteutuksen lisäksi olemassa olevaan, kaupungin taidekokoelmasta noin 20 % kattavaan talletusteosten määrään liittyy huomattavasti koordinoitua ja teoslogistiikkaa. Logistiikka edellyttää tiivistä yhteistyötä taidekokoelmayksikön ja HAMin koordinoinnin sekä teknisen henkilökunnan eli registraattoreiden, museomestarien, konservattoreiden ja valokuvaajien välillä. Yhteistyöllä varmistetaan se, että teoksia ripustetaan, siirretään, kuljetetaan, käsitellään ja kuvataan ammattimaisesti ja turvallisesti.

5.3. Julkaisut

Tiedon tuottaminen ja julkaiseminen eri kanavissa on tehokas tapa tuoda HAMin taidekokoelmaa ja HAMin toimintaa näkyväksi ja vahvistaa museon profiilia. Julkaisujen kautta osallistutaan taidekentän ja yhteiskunnan yleisiin keskusteluihin, lisätään moniäänisyyttä ja ollaan mukana kansainvälisen taidemaailman keskustelussa. Julkaisutoiminnallaan HAM tukee ja tekee tutkimusta sekä dokumentoi omaa toimintaansa. HAMilla on pitkä historia julkaisujen kustantajana, taidemuseon julkaisusarjassa on lähes 160 nimikettä. Julkaisuja tuotetaan muutama joka vuosi, pääosin näyttelyiden yhteydessä.

Kokoelmajulkaisuja on tehty vuosien varrella yksittäisistä lahjoituskokoelmista, niissä painotus on ollut kokoelman muodostamisessa, kerääjissä ja teosten esittelyssä. *Bäcksbacka*-kokoelmasta on julkaisuja tehty kaksikin, ja viimeisimpänä julkaistiin Taidesalonki-gallerian mittava, gallerian historiaa ja samalla *Bäcksbackan* perheen taidekokoelmaa laajasti esittelevä juhla-kirja *Satavuotisen toiminnan jälkiä. Taidesalonki 1915–2015* (2015). Uusin alkuvuodesta 2024 julkaistu kokoelmaluettelo *Bambi Forever* esittelee 2018 lahjoituksena HAMin taidekokoelmaan vastaanotetun *Raimo ja Maarit Huttusen* kokoelman.

Ellen Thesleffin näyttelyn yhteydessä vuonna 2019 julkaistiin ensimmäinen osa taskukirjojen sarjasta, jossa esitellään *Bäcksbackan* kokoelmiin kuuluvia taiteilijoita ja kokoelmista esiin nousevia ilmiöitä. Muita sarjassa ilmestyneitä julkaisuja ovat *Greta Hällfors-Sipilä ja Sulho Sipilä* (2021), *Viggo Wallensköld* (2021) ja *Tyttö joka muuttui ruusupensaaksi* (2024).

5.4. Kokoelma verkossa

HAM tekee kokoelmaansa kaupunkilaisille tutuksi ja saavutettavaksi eri tavoin. Kokoelmanäyttelyiden, julkisten taideteosten ja kaupungin toimitilojen lisäksi jokaisen helsinkiläisen omaan taidekokoelmaan pystyy tutustumaan myös verkossa. Finna-hakupalvelun, veistoshakusivuston, museon verkkosivujen ja sosiaalisen median kautta HAM tavoittaa laajasti taiteesta kiinnostuneita. Kokoelmapolitiikkakaudella HAMin taidekokoelmaa julkaistaan Finna-hakupalvelun lisäksi yhteiseurooppalaisessa Europeana-hakupalvelussa.

Valtakunnallisessa Finna-hakupalvelussa on julkaistu noin 1 500 taideteosta HAMin taidekokoelmasta. Finna on suomalaisen museoiden, kirjastojen ja arkistojen yhteinen hakupalvelu, ja sen käyttöliittymä on saatavilla suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja pohjoissaameksi. Teoksiin voi tutustua esimerkiksi taiteilijoiden, aiheiden ja tekniikan mukaan tai valmiiden kokonaisuuksien kautta. Kokonaisuudet esittelevät muun muassa Tennispalatsin näyttelyitä, *Bäcksbackan* lahjoituskokoelmaa ja julkisen tilan taidetta sekä ulkona katukuvassa että sisällä kaupungin kouluissa, kirjastoissa ja päiväkodeissa. Sivut päivittyvät vaihteittain uusilla teoksilla. Finnan kautta teostiedot ovat myös koneellisesti luettavissa avoimen rajapinnan kautta.

Verkkosivuillaan HAM esittelee taidekokoelmaansa, sen historiaa, uusimpia hankintojaan ja toimintaansa. Kokoelman julkiset taideteokset ovat yleisön nähtävissä Finna-hakupalvelun lisäksi myös taidemuseon verkkosivuilla ja Pääkaupunkiseudun palvelukartalla.

Verkkosivujen julkisen taiteen hakuun on koottu kaikkiaan noin 500 teoksen kuvat, perustiedot, syventäviä taustatietoja sekä sijaintitiedot. HAMin taidekokoelmaa on hyödynnetty myös online-teoksessa, jossa kokoelmateoksia ja niiden sijaintia tulkittiin keinoälykuratoinnin keinoin. Teos toteutettiin osana vuoden 2023 Helsinki Biennaalia.

Kokoelmien digitointi ja niiden saavutettavuus ovat edelleen tämän päivän museotyön keskeisiä kysymyksiä. Kokoelmien yhä laajempi avaaminen yleisölle verkkopalveluiden kautta onkin valtakunnallinen tavoite koko Suomen museokentällä. HAM panostaa tulevaisuudessa entistä enemmän avoimeen dataan ja avaa useampia helsinkiläisten taidekokoelman teoksia kaikkien hyödynnettäväksi. Tavoitteena on julkaista kokoelmiin kuuluvat

teokset ja niihin liittyvä kuvailutieto siinä laajuudessaan ja niin avoimesti kuin sopimukset mahdollistavat. HAM suosii käyttöoikeuksien määrittelyssä avoimia, laajasti käytettyjä lisenssejä. Tällaisia ovat mm. *Rights Statements* -käyttöoikeuskuvaukset ja *Creative Commons* -lisenssit.

Digitalisaatio muuttaa museoiden toimintatapoja ja palveluja, mutta se tarjoaa myös mahdollisuuksia vuorovaikutuksen lisäämiseen yleisön kanssa. Yhtenä mahdollisuutena on yhteisöjen osallistaminen kulttuuriperinnön tallentamiseen. Tätä työtä HAMissa on tehty mm. yleisön veistosmuistojen tallentamisessa. Digitaalisia palveluja kehitetään asiakaslähtöisesti.

Suurin haaste HAMin taidekokoelmaan kuuluvien teoskuvi-en verkkojulkaisemisessa on tekijänoikeuslainsäädännössä ja -korvauksissa. Tekijänoikeudellinen suoja-aika on voimassa 70 vuotta tekijän kuolemasta. HAMin taidekokoelmasta suurin osa on teoksia, jotka ovat tekijänoikeudellisen suoja-ajan piirissä ja siten vaativat teoskuville verkkovälitysluvan. Haaste on yhteisen kaikille maamme taidemuseoille ja siihen on haettu yhteistä ratkaisua esimerkiksi Museoliiton ja Kuvaston Taidekokoelmat verkkoon -sopimuksella. Sopimuksen tulevaisuus on kokoelmapolitiikan kirjoittamishetkellä epäselvä. On mahdollista, että yhteisen sopimuksen sijaan siirrytään malliin, jossa jokainen museo sopii erikseen oman sopimuksensa Kuvaston kanssa. Asiaa selvitetään kokoelmapolitiikkakaudella.

Avaamalla kokoelmiaan verkossa HAM pyrkii tekemään helsinkiläisten omaa taidekokoelmaa entistä saavutettavammaksi, tavoittamaan uusia yleisöjä sekä lisäämään kokoelmien tunnettuutta, vaikuttavuutta ja niihin liittyvää ymmärrystä niin kotimaassa kuin kansainvälisesti. Jatkokäytön mahdollistava lisensointi, osallistavat menetelmät, inkluusio sekä vastuullisuus laajasti ymmärrettynä ovat ajankohtaisia kysymyksiä, jotka otetaan huomioon HAMin taidekokoelman ja kokoelmaverkko-palveluiden kehitystyössä.

AI WEIWEI
Divina Proportione
2012

Kuva: Sonja Hyytiäinen / HAM

6. KOKOELMAPALVELUT

HAMIN KAUPUNGILLE TUOTTAMAA asiantuntijuutta ja asiantuntijapalveluja on kuvattu yllä ensimmäisessä luvussa. Talletustoimintaa kaupungin eri kohteisiin on kuvattu tarkemmin seuraavassa luvussa. Lisäksi HAM lainaa teoksia näyttelyiden järjestäjille, tuottaa kuvapalveluita sekä hoitaa alueellista vastuumuseotehtävää eli taidemuseotehtävää Uudenmaan alueella. HAM ei anna taideteoksista aitoustodistuksia tai arvonmäärittelyjä yleisöille/asiakkaille, eikä myöskään myy konservointipalveluitaan yleisöille. HAM ei myöskään ole mukana kaikissa Helsingin kaupungissa tapahtuvissa julkisen taiteen hankkeissa, vaan ainoastaan sellaisissa, joissa teokset liitetään osaksi kaupungin taidekokoelmaa.

6.1. Talletukset

Talletustoiminta on HAMin kokoelmayksikön tarjoama palvelu, jossa kaupungin taidekokoelmaan kuuluvia taideteoksia tuodaan osaksi kaupunkilaisten elämää kaupungin toimitiloihin, työtiloihin, liikelaitoksiin ja tytäryhteisöihin, sekä kaupunkikonsernin tiloihin. Teoksia voi lainata esimerkiksi julkisiin tiloihin kuten kouluihin, terveysasemille, nuorisotiloihin ja kirjastoihin. Taidetta ripustetaan erityisesti aulatiloihin ja taukotiloihin, joissa teokset ilahduttavat mahdollisimman monia. Asiakkaita talletustoiminnassa ovat sekä kaupungin omat työntekijät että kuntalaiset, mutta myös kaupungissa vierailevat ihmiset.

Talletettavat taideteokset ja teoskokonaisuudet kuratoidaan aina asiakkaan lähtökohdista. Uusia talletuksia tehdään

pääsääntöisesti vain Karttuvasta kokoelmasta, ei lahjoituskokoelmista. Vain osa HAMin taidekokoelmaan vuosittain hankituista taideteoksista soveltuu talletukseen, koska HAM kartuttaa ensisijaisesti taidemuseokokoelmaa. Uusien talletusten määrä on säilynyt kuitenkin vakiona vuosittain.

Talletusprosessi vaihtelee kohteen mukaan kestoltaan parista kuukaudesta useampaan. Käynnistys- ja suunnitteluvaiheen jälkeen kaikki talletettavat teokset tarkistetaan ja tarvittaessa konservoidaan, kunnostetaan, suojataan, kehystetään ja valokuvataan. Sen jälkeen teoksille sovitaan ripustus- tai installointiaika riippuen teosten tekniikasta. Esillä oleviin teoksiin tuodaan teoslaput, joista asiakas saa taideteoksen perustiedot, taiteilijan ja teoksen nimen sekä ajoituksen.

Jokaisessa talletuskohteessa on valittu yhteyshenkilö, joka vastaa keskitetysti taideteoksiin liittyvistä asioista taidemuseoon päin ja on yhteydessä projektista vastaavaan kuraattoriin. HAM ylläpitää kokoelmanhallintajärjestelmässään näiden yhteyshenkilöiden yhteystietoja. Kaikista talletetuista teoksista on sopimus, jossa määritellään talletuskohteen ja HAMin väliset vastuut ja tehtävät.

Talletusprosessi alkaa asiakkaan yhteydenotosta ja käynnistyy, kun talletustoimintaa hoitavat kuraattorit ovat arvioineet asiakkaan lähettämät toiveet ja lisänneet kohteen työlistalleen. Talletusprosessi päättyy asiakaskyselyyn.

6.2. Lainat

HAM lainaa taideteoksia kaupungin taidekokoelmasta museoille ja muille näyttelyjärjestäjille. Teoslainat ovat yksi tapa saada HAMin taidekokoelmaa yleisön nähtäville. Ne ovat myös keskeinen osa taidemuseoiden välistä yhteistyötä, jolla mahdollistetaan teoslainat muista museoista HAMin järjestämiin näyttelyihin. Teoslainoja lähtee HAMista vuosittain noin 60 kpl keskimäärin 14 näyttelyyn, niin vastuutaidealueelle Uudellemaalle kuin eripuolille Suomea. Teoslainoja ulkomaille on muutamia vuosittain.

Teoslainoista tehdään aina kirjallinen sopimus. HAMin lainaehdot noudattavat kansainvälisiä käytäntöjä. HAM edellyttää, että lainaavalla taholla tulee olla museoammatillista henkilökuntaa sekä tilat, jotka ovat asianmukaisesti valvotut, palo- ja rikosturvallisuusmääräykset täyttävät ja olosuhteiltaan kontrolloidut.

Lainapyynnot käsitellään aina tapauskohtaisesti. Teosten kunto ja HAMin omat näyttelyt ovat etusijalla lainapäätöstä tehdessä.

Teosten lainaaja vastaa kaikista lainaan liittyvistä kustannuksista kuten vakuutuksesta ja kuljetuksista. Mikäli lainattavalle taideteokselle tarvitaan kuljetuslaatikko tai -kehys, kulut peritään lainaajalta, samoin kuin mahdollisissa erityistoimenpiteissä kuten kehyksenvaihto lainaajan toivomuksesta tms. Sen sijaan teoksen kunnon tarkistaminen ja tarvittavat suojaustoimenpiteet, kuten kehystys tai taustasuojaus katsotaan kokoelman ylläpidoksi.

Kansainvälisistä ja kotimaisista lainoista veloitetaan voimassa olevan hinnaston mukainen lainamaksu. Ulkomaille lähtevät teokset vaativat enemmän teoksen suojaukselta, sekä pakkaamiselta että kuljetuslaatikolta. Usein tarvitaan myös erilliset ripustusohjeet. Lainamaksulla katetaan näitä lisäkustannuksia.

6.3.

Kuvapyynnot ja kuvausluvut

HAMille tulee erilaisia kuvatiedusteluja monenlaisilta tahoilta yksityishenkilöistä taiteilijoihin, tutkijoihin, toimittajiin tai jankustantajiin. Kuvankäyttöön liittyy paljon neuvontaa mm. tekijänoikeuksista. Keskimäärin 40 kuvatiedustelua vuosittain johtaa kuvankäyttö Sopimukseen ja lupia annetaan noin 80 teoskuvasta vuositason mukaisesti. Kuvien kaupallisesta käytöstä peritään hinnaston mukainen maksu, mutta mm. tutkijoille, museoille ja kaupungin toimijoille kuvankäyttö on maksutonta. Kuvien käyttö teoslainojen yhteydessä on lainaajalle ilmaista näyttelyn ajan tiedottamiseen ja näyttelyjulkaisuun. Lisäksi kuvauslupia annetaan kaupallisille toimijoille tiloihin, joissa on esillä talletettuja teoksia HAMin taidekokoelmasta.

Tekijänoikeusmaksujen selvittäminen ja niistä huolehtiminen on aina kuvan käyttäjän vastuulla.

6.4.

Luvat tempauksiin julkisen taiteen teoksilla

Helsingin rakastetuimmilla julkisilla veistoksilla halutaan usein järjestää erilaisia juhlia, tapahtumia, taiteellisia interventioita

ja markkinointitempauksia. HAMilta tarvitaan lupa aina, kun itse teoksiin tai niiden jalustoihin, vesialtaisiin yms. kosketaan. Teosten säilymisen turvaamiseksi HAM myöntää lupia rajoitetusti ja tietyin ehdoin. Järjestäjän tulee lisäksi itse selvittää teosten tekijänoikeuksiin liittyvät asiat ja kaupungin tapahtumanjärjestämisen ehdot. Lupia ei myönnetä teosten käyttöön kaupallisissa ja mainostarkoituksissa.

6.5.

Alueellinen vastuumuseotoiminta

HAM hoitaa Uudellamaalla alueellista taidemuseotehtävää ja toimii taiteen sekä visuaalisen kulttuuriperinnön asiantuntijana. Toiminta perustuu Museolakiin (314/2019) ja vastuumuseotehtävä oikeuttaa museon korotettuun valtiosuuteen. Työtä ohjaa toimintasuunnitelma, joka tehdään yhteistyössä Museoviraston kanssa kolmen vuoden toimikaudelle. Painopisteinä ovat eri vuosina esimerkiksi kokoelmien, näyttelyiden tai julkisen taiteen teemat.

HAM toimii koollekutsujana ja tarjoaa foorumin alueen ammatillisille taidemuseoille ja kuvataiteen kentän toimijoille yhteisen asiantuntemuksen, kansallisten ja kansainvälisten verkostojen sekä hyväksi todettujen toimintamallien jakamiseen. Lisäksi HAM edistää taiteen ja visuaalisen kulttuuriperinnön kehittämistä ja yhteistyötä järjestämällä koulutuksia, tapaamisia ja alueellisia museopäiviä ajankohtaisista ja kentän toiveiden mukaisista teemoista.

HAM antaa asiantuntija-apua esimerkiksi prosessi- ja sopimusasioissa, moninaisuuden ja saavutettavuuden teemoissa, julkisen taiteen tuottamiseen, konservointiin ja ylläpitoon liittyvissä kysymyksissä sekä edistää taidekokoelmien digitaalisen saavutettavuuden ja kokoelmanhallinnan yhteistä kehittämistä alueella.

Alueellista yhteistyötä suunnitellaan ja kehitetään yhdessä alueen toimijoiden, Museoviraston sekä vastuumuseoiden valtakunnallisen verkoston kanssa. Vastuumuseotyössä pyritään avoimuuteen, dialogisuuteen ja kestäväan kehityksen mukaisten toimintatapojen edistämiseen.

7. KOKOELMAN HALLINTA

KOKOELMANHALLINTAJÄRJESTELMÄ ON KESKEINEN

kokoelman hallinnan työkalu, ja järjestelmään on luetteloitu kaikki kaupungin taidekokoelman yli 10 000 teosta, joita HAM hallinnoi, kartuttaa ja hoitaa. HAMilla on käytössään Zetcom Nordics Oy:n toimittama MuseumPlus -järjestelmä, joka on käytössä laajasti Suomessa ja myös Euroopassa. Kokoelmanhallintajärjestelmällä hallinnoidaan taideteoksiin liittyvää tietovarantoa, kuten kokoelman teosten provenienssitietoja, teosten taustaa ja historiatietoja, tekijätietoja, tietoja kokoelmista, lahjoittajista ym. tutkimukseen liittyvää aineistoa.

Kaikki kokoelmahankinnat ja lahjoituksina saadut teokset dokumentoidaan ja luetteloidaan kokoelmanhallintajärjestelmään, kun ne on vastaanotettu ja taidemuseon hallinnassa. Kokoelmaan liittämiseen kuuluu mm. teoksen valokuvaaminen, teoksen tietojen kirjaaminen ja teoksen vaiheisiin liittyvien dokumenttien vieminen HAMin kokoelmanhallintajärjestelmään.

Hyvän kokoelmanhallinnan ja ylläpidon edellytyksien parantamiseksi HAM edellyttää, että uuden julkisen teoksen valmistuttua taiteilijat toimittavat HAMille kattavan teosselvityksen, jossa avataan teoksen tekoprosessi ja sisältö, listataan materiaalit ja annetaan suositus teoksen ylläpitotarpeista taiteilijan näkökulmasta. Teosselvitys talletetaan kokoelmanhallintajärjestelmään. Teosselvitys sisältää myös tärkeää tietoa teoksen sisällöstä ja taiteilijan työprosessista, samoin kuin niin ikään järjestelmään talletettavat teosluonnokset.

Taideteosten perustietojen lisäksi järjestelmään kirjaetaan esimerkiksi teosten hankintatiedot, paikkatiedot ja

konservointitiedot. Kirjaa pidetään myös näyttely-, talletus- ja lainaustoiminnasta sekä monivuotisista julkisen taiteen teos- ja korjaushankkeista. Järjestelmään viedään myös taideteoksiin liittyvää aineistoa kuten konservointi- ja huoltokuvia sekä ripustusohjeita. Lisäksi kokoelmanhallintajärjestelmä palvelee museon kuva-arkistoa. Järjestelmässä on myös museon omaa käsikirjastoa palveleva tietokanta lähdekirjallisuudelle.

Järjestelmästä löytyvät kaikkien HAMin taidekokoelmaan kuuluvien, taidemuseon hallintaan deponoitujen sekä kaupungin muualle deponoimien taideteosten lisäksi myös taidekokoelmasta poistetut teokset. Vaikka taideteos tuhoutuu tai poistetaan muista syistä kokoelmasta, sen tiedot säilytetään kokoelmanhallintajärjestelmässä ja kaupungin kirjanpidossa. Kokoelmasta kadonneet, tuhoutuneet sekä museoiden yhteisten periaatteiden ja ICOMin eettisten sääntöjen mukaisesti poistetut teokset siirretään poistokokoelmaan. Teostiedot säilytetään siis järjestelmässä, vaikka teosta ei fyysisesti enää olisi olemassa. Järjestelmässä on myös arkistokokoelma, HAMin aineistokokoelmaisuus, johon luetteloidaan HAMin taidekokoelmaan läheisesti liittyvä arkistomateriaali sekä näyttelyistä HAMille kertynyt ja kertyvä materiaali, jota ei liitetä taidekokoelmaan. Siihen on mahdollista liittää myös kokoelmaan aikojen kuluessa liitettyjä objekteja, kuten esimerkiksi koulujen kokoelmissa olevia vanhoja jäljennöksiä. Tästä aineistosta on myös mahdollista tehdä poistoja.

Järjestelmän pääkäyttäjät ohjaavat ja kouluttavat muita sen käytössä ja tietojen tallennuksessa. Järjestelmätoimittaja huolehtii järjestelmän varmuuskopioinnista. Järjestelmästä saatava kirjanpitoraportti kokoelmateoksista liitetään osaksi kaupungin pääomakirjanpitoa, joka tarkastetaan vuosittain tilinpäätöksen yhteydessä. Kirjanpidossa taideteoksista ei tehdä tilikausittain poistoja, kuten koneiden ja laitteiden kohdalla tehdään arvonnähennyksiä. Mikäli teos poistetaan kokoelmasta täysin, poistetaan teoksen hankintahinta vastaavasti taseesta.

Kaikki HAMin sisältötyöntekijät huolehtivat omalta osaltaan tietojen tallentamisesta kokoelmanhallintajärjestelmään. Näyttelystä vastaava projektipäällikkö vie kokoelmateoksista näyttelytoiminnan ohessa syntyneet lisätiedot kokoelmanhallintajärjestelmään.

Kokoelmien digitointi, tietojen pitkäaikaissäilytys sekä tiedon saavutettavuus ovat tämän päivän museotyön keskeisiä kysymyksiä.

7.1. Kuvallinen tallennus

Kuvat ovat oleellinen osa kaikkea kokoelmatoimintaa. Hyvälaatuiset kuvat ovat edellytys sille, että taideteokset saadaan verkkoon yleisön saavutettavaksi. Laadukkaat kuvat ovat avainasemassa, kun halutaan esitellä HAMin taidekokoelmaa kaupunkilaisille ja suuremmalle yleisölle; kotimaisille tai kansainvälisille asiantuntijaverkostoille; kertoa teoksista eri tavoin tai hyödyntää niitä kaupallisesti. Ne ovat tärkeitä myös parantamalla HAMin taidekokoelman saavutettavuutta esimerkiksi liittäessä kokoelmaan kuuluvia teoksia julkisiin sähköisiin tietokantoihin.

Tehokkaan ja asianmukaisen kokoelmanhallinnan kannalta on olennaista, että mahdollisimman monesta kokoelman taideteoksesta on olemassa laadukas valokuva. Taidekokoelman kuvaaminen mahdollistaa kokoelman hyödyntämisen kaikessa taidemuseon toiminnassa.

Taidemuseon valokuvaajat kuvaavat kaikki HAMin taidekokoelman uudisostot ja julkisen taiteen tilausteokset. Myös kaikki lainaan lähtevät tai kaupungin tiloihin eri puolille Helsinkiä sijoitettavat teokset kuvataan ennen kuljetuksia, sekä mahdollisesti myös näyttely- tai sijoituspaikassaan. Julkisen taiteen teokset kuvataan mahdollisimman pian niiden valmistumisen jälkeen. Ei-pysyvien ja tapahtumaluontoisten julkisten teosten kohdalla dokumentoinnin merkitys korostuu.

VILLE VALLGREN

Havis Amanda

1908

Kuva: Yehia Eweis / HAM

8. HISTORIA

HELSINGIN KAUPUNGIN TAIDEKOKOELMA sai alkunsa 1800-luvulla, kun kaupunki alkoi hankkia taideteoksia ja siten kerätä taidekokoelmaa. Kuvataiteen tuominen osaksi helsinkiläisten arkea oli alusta asti tärkeää. Kokoelmaan hankittiin ”veistoskuvia puistojen kaunistukseksi ja tauluja” esille ripustettavaksi kouluihin, vanhainkoteihin ja sairaaloihin. Ensimmäinen Helsingin kaupungin tilaama julkinen veistos on 1885 valmistunut *Johan Ludvig Runebergin muistomerkki* Esplanadilla. Kaksi vuotta aiemmin Helsinki otti vastaan ensimmäisen taideteoslahjoituksen, kun vuonna 1883 kenraaliluutnantti *Otto W. Furuahjelm*in teki testamenttilahjoituksen kaupungille. Hän lahjoitti 58 taideteosta kaupungin tulevaa yleistä museota varten, mutta museota ei perustettu heti. Helsingin kaupungin museo on perustettu 1911 ja kaupungin taidekokoelma sai virallisesti nimen Helsingin kaupungin taidemuseo vasta 1979.

Ensimmäisinä vuosikymmeninä taidehankinnoista oli vastuussa kaupungin rahatoimikamari. Vuonna 1931 hankinnat siirtyivät kaupunginhallituksen vastuulle. Kuvataidetoimikunta perustettiin 1954 hankkimaan ”taideteoksia helsinkiläisiltä taiteilijoilta laitoksiin ja virastoihin sekä kaupungin julkisten paikkojen koristamiseksi”. Kuvataidetoimikuntaan kuului sekä kaupungin luottamusmiehiä että kuvataiteilijoita. Kaupungin keskushallintoon palkattiin taideasiainsihteri 1966. Taideasiainsihteri toimi kaupungin taidekokoelman hoitajana. Kuvataidetoimikunnan hankintaohjeet muutettiin koskemaan kaikkea kotimaista taidetta 1966.

1970-luvulla kaupunki otti vastaan uusia huomattavia taideteoslahjoituksia. Vuonna 1968 perustettu Taidekeskuskomitea

alkoi pohtia taidekeskuksen perustamista kaupungin karttuvien kokoelmien varten. Meilahden taidemuseo avattiin 1976 esittelemään kaupungin vastaanottamaa *Leonard ja Katarina Bäcksbackan* merkittävää lahjoituskokoelmaa.

Nimi Helsingin kaupungin taidemuseo virallistettiin 1979. Myös Helsingin kaupunginmuseolla on taidekokoelma. Kaupunginmuseon taidekokoelma koostuu Helsinkiin ja helsinkiläisyyteen liittyvistä ja kaupunkia dokumentoivista teoksista, kun taas taidemuseo hankkii kokoelmiinsa taidetta taiteellisin kriteerein.

Kaupungin julkisten veistosten kokoelma on karttunut myös vahvasti lahjoitusten voimin. Helsingin taidemuseo hallinnoi kaupungin tonttimaalla ja kiinteistöissä olevia julkisia veistoksia ja muuta julkista taidetta. Erilaiset historialliset muistomerkit ja niiden ylläpito kuuluvat kaupunginmuseolle.

Hallinnollisesti taidemuseo oli osa Helsingin kulttuuriasiainkeskusta, kunnes se sai itsenäisen viraston aseman 1998. Samalla taidemuseo sai lisää näyttelytilaa keskeltä kaupunkia, kun uudet näyttelytilat avattiin Tennispalatsissa 1999. Taidemuseo toimi hieman yli vuosikymmenen ajan useassa toimipisteessä, kunnes Meilahden taidemuseo jouduttiin sulkemaan 2012, ja kaikki näyttelytoiminta päätettiin keskittää Tennispalatsiin. Sinne siirrettiin myös Kluuvien galleria, joka oli toiminut Unioninkadulla vuodesta 1968. Kaksinkertaistuneet Tennispalatsin näyttelytilat avattiin mittavan remontin jälkeen syksyllä 2015.

Helsingin kaupungin uusi toimialajako astui voimaan 2017. Kaupungin taidemuseo oli siinä osa Kulttuurin ja vapaa-ajan toimialaa ja kulttuurin palvelukokonaisuutta. Vuoden 2023 alusta HAM Helsingin taidemuseo on toiminut säätiönä ja osana Helsingin kaupunkikonsernia. Helsingin kaupunki talletti taidekokoelmansa HAMille, joka hallinnoi, kartuttaa, esittää ja hoitaa kaupungin kokoelmaa.

Liitteet

LIITE 1:

Sopimus kaupungin taidekokoelman tallettamisesta HAM
Helsingin taidemuseosäätiö sr:lle

LIITE 2:

Omistajastrategia

LIITE 3:

Kaupunginhallituksen päätös 13.12.2021 § 940 Taiteen
prosenttiperiaatteen jatkaminen ja prosenttihankeita koskevat
toimintatavat

LIITE 4:

Taiteen prosenttiperiaatteen jatkaminen ja
prosenttirahakäytäntöjen ajantasaistaminen. Työryhmän raportti
14.10.2021